

Economisch-Statistische Berichten

Radio's

★

Drs M. C. Verburg

Beschouwingen naar aanleiding van
de Deltawet

★

Drs H. Hoelen

Lonen en prijzen

★

Drs G. Swinkels

Herstel en handhaving van de
convertibiliteit

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

40e JAARGANG

No 2007

WOENSDAG 30 NOVEMBER 1955

Kerstmis overzee

IN DECEMBER gaan de gedachten van onze landgenoten overzee sterker dan ooit uit naar het vaderland.

In het bijzonder verzorgde

KERSTNUMMER

van de Weekeditie N.R.C. (24 pagina's) zal een speciale Kerst- en Nieuwjaarsboodschap worden gepubliceerd voor Nederlanders in den vreemde.

Als U ons even duidelijk naam en adres opgeeft van Uw familieleden, vrienden en kennissen ver van U vandaan, dan zal hun dit speciale nummer gratis per luchtpost worden toegezonden.

- Zij kunnen zich dan meteen zelf overtuigen van de vliegensvlugge toezending van het laatste nieuws uit Nederland door middel van de

OVERZEESSE WEEKEDITIE N.R.C.

POSTBUS 824 - ROTTERDAM

beschikbare krachten

ECONOMISCH DRs.

39 jaar, 10 jaar scheepv.ervaring Indon., Singapore, zoekt werkring scheepv. Ned. of buitenl. ter verbetering verdere vooruitz. Beschikb. Mei/Juni.

Br. onder no. E.-S.B. 48-1, Bur. v. d. blad, Postbus 42, Schiedam.

vacatures

Voor het secretariaat van een Nederlandse Ondernemersorganisatie in Djakarta worden gezocht

JURIDISCH en/of ECONOMISCH GESCHOOLDE KRACHTEN

bij voorkeur met ervaring inzake algemene bedrijfsaangelegenheden en vraagstukken van buitenlandse investering.

Brieven onder no. E.-S.B. 48-2, Bureau v. d. blad, Postbus 42, Schiedam.

STALEN KANTOOR MEUBELN

R. Mees & Zoonen

Bankiers en
Assurantie-makelaars

Rotterdam

Amsterdam - 's-Gravenhage
Delft - Schiedam - Vlaardingn

Correcte
correspondentie door **KORES**, dus

KORES voor Uw

KORES-pondentie!

CARBONPAPIER - SCHRIJFMACHINELINTEN

ECONOMISCH- STATISTISCHE BERICHTEN

Uitgave van het Nederlandsch Economisch Instituut

Adres voor Nederland: Pieter de Hoochweg 120, Rotterdam-W.
Telefoon redactie: K 1800-52939. Administratie: K 1800-38040. Giro 8408.

Bankiers: R. Mees en Zoonen, Rotterdam. Banque de Commerce, 6, Place Royale, Brussel, postcheck-rekening 260.34.

Redactie-adres voor België: Dr J. Geluck, Zwijnaardse Steenweg 357, Gent.

Abonnementen: Pieter de Hoochweg 120, Rotterdam-W.

Abonnementsprijs: franco per post, voor Nederland en de Overzeese Rijksdelen (per zeepost) f 29,—, overige landen f 31,— per jaar. Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts worden beëindigd per ultimo van het kalenderjaar.

Losse nummers 75 cts.

No 1977 en no 2000: f 2,—.

Aangetekende stukken in Nederland aan het Bijkantoor Westzeedijk, Rotterdam-W.

Advertenties. Alle correspondentie betreffende advertenties te richten aan de Koninklijke Nederlandsche Boekdrukkerij H. A. M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam (Telefoon 69300, toestel 1 of 3).

Advertentie-tarief f.0,30 per mm. Contract-tarieven op aanvraag. Rubrieken „Vacatures” en „Beschikbare krachten” f 0,60 per mm (dubbele kolom). De administratie behoudt zich het recht voor om advertenties zonder opgaaf van redenen te weigeren.

Radio's

Het totaal aantal radio's, in welks gebruik de wereld zich mag verheugen, is niet precies bekend. In die landen, waar men om het radiogenot — althans dat van een eigen radio — deelachtig te worden een vergunning nodig heeft, kan het aantal uitgereikte vergunningen als een benadering van de orde van grootte van het aantal radio's worden gebruikt. Daar het echter in sommige dezer landen is toegestaan op één vergunning meer radio's in huis te hebben, is de vergunningsmaatstaf niet geheel betrouwbaar. Bedenkt men voorts dat in landen, waar geen zgn. „luistervergunning” is vereist, het aantal radio's langs andere weg dient te worden geraamd, dan is het duidelijk, dat het hieronder gegeven, door de U.N.E.S.C.O. geschatte, wereldtotaal slechts als een indicatie van de orde van grootte mag worden gezien.

Dit wereldtotaal beliep, met inbegrip van alle ontvangsttoestellen, ook die der radiodistributie, in 1953 230 mln ¹⁾, of, bij een gelijkmatige verdeling over de gehele wereldbevolking, ongeveer 95 per 1.000 inwoners. In werkelijkheid is van een min of meer gelijkmatige verdeling geen sprake. In Noord-Amerika bedroeg het aantal radio's per 1.000 inwoners nl. ca 520, in Occanië, Europa en Rusland resp. 220, 175 en 75, terwijl dit artikel in Zuid-Amerika, Azië en Afrika met resp. 40, 12 en 10 per 1.000 inwoners, wel zeer dun is gezaaid. Ruim 80 pCt van alle radio's bevindt zich in Noord-Amerika en Europa tezamen, waar slechts 25 pCt der wereldbevolking woont. Uitersten, wat de radioverdeling betreft, vormen de Verenigde Staten met rond 50 pCt der radio's en ruim 6 pCt der wereldbevolking en Azië, waar slechts 7 pCt

¹⁾ Het cijfermateriaal is, voor zover niet anders vermeld, ontleend aan of bewerkt aan de hand van gegevens uit het „Statistical Yearbook” van de Verenigde Naties, 1952, 1953 en 1954.

van het aantal radio's en ruim 50 pCt van de wereldbevolking zich bevinden. De betrekkelijke radioloosheid van het overgrote deel van Azië wordt geïllustreerd door het feit, dat ongeveer 70 pCt van alle radio's van dit werelddeel in één land, nl. Japan, is geconcentreerd.

In nevenstaand staatje is het totaal aantal radio's, alsmede dat per 1.000 inwoners, in enkele landen weergegeven. Opvallend is het, naar Europese maatstaven gemeten, relatief geringe aantal in Griekenland, Portugal en Italië, en het grote aantal in de Scandinavische landen

Zweden, Denemarken en Noorwegen. Dat zelfs de in dezen toonaangevende Europese landen ver bij de Verenigde Staten achterblijven zal bij degene die, wat de duurzame consumptiegoederen-voorziening betreft, andere vergelijkingen tussen Europa en de Verenigde Staten voor ogen heeft, weinig verwondering wekken. Opmerkelijk is echter, dat de toeneming in de Verenigde Staten, ondanks de reeds zeer hoge aantallen in 1951, zowel absoluut als relatief groter is geweest dan in de meeste Europese landen.

Tot slot een enkele opmerking betreffende de ontwikkeling van het aantal radio's in ons land. Volgens gegevens van de „Dienst Luistervergunningen” beliep dit aantal in 1930 ongeveer 429.000; het breidde zich, onderbroken door de oorlogsjaren, uit tot ongeveer 2,5 mln in 1954. In 1930 waren in genoemd aantal ruim 175.000 draadomroepaansluitingen begrepen; in 1954 ca 508.000. Het aandeel der radiodistributie in het totaal aantal radio's is — wederom met uitzondering van de oorlogsjaren — dus geleidelijk gedaald: in 1932 bereikte het een hoogtepunt van ruim 50 pCt, in 1954 bedroeg het rond 20 pCt.

Radio's in 1951 en 1953

Landen	Aantallen in duizenden			Aantallen per 1.000 inw.		
	1951	1953	Toeneming	1951	1953	Toeneming in pCt
Verenigde Staten	105.000	120.500	15.500	680	755	11
Zweden	2.205	2.317	112	312	325	4
Denemarken	1.229	1.322	93	286	303	6
Noorwegen	824	895	71	250	266	6
Verenigd Koninkrijk a)	12.807	13.512	705	252	265	5
Zwitserland	1.082	1.161	79	228	237	4
West-Duitsland	10.040	11.463	1.423	209	234	12
Oostenrijk	1.427	1.629	202	206	234	14
Nederland	2.106	2.333	227	205	222	8
Finland	787	908	121	194	219	13
België	1.637	1.863	226	189	212	12
Israël	159	212	53	118	132	11
Japan	9.220	11.263	2.043	109	130	19
Italië	3.709	4.849	1.140	80	101	26
Griekenland b)	220	426	206	28	54	93
Unie van Zuid-Afrika	583	665	82	45	51	13
Mexico c)	750	1.220	470	30	46	53
Portugal	310	378	68	36	44	22

a) 1952 en 1954; b) 1950 en 1953; c) 1949 en 1951.

INHOUD

	Blz.		Blz.
Radio's	1055	De Belgische geld- en kapitaalmarkt in October 1955, door Dr L. Delmotte	1070
Beschouwingen naar aanleiding van de Deltawet, door Drs M. C. Verburg	1057	Statistieken:	
Lonen en prijzen, door Drs H. Hoelen	1060	Emissies in 1955	1071
Herstel en handhaving van de convertibiliteit, door Drs G. Swinkels	1064	Maandcijfers van de grote banken in Nederland	1072
Aantekening:		Interim-indexcijfers van groothandelsprijzen in Nederland	1072
Ademend prijsniveau, door Dr W. L. Valk	1068	In- en uitvoer van Nederland	1072
Geld- en kapitaalmarkt, door Drs J. C. Brezet	1069	Bankstaten (Indonesia, België, Nederl. Bank)	1072

COMMISSIE VAN REDACTIE: C. van den Berg; Ch. Glasz; L. M. Koyck; H. W. Lambers; J. Tinbergen; F. de Vries. Redacteur-Secretaris: A. de Wit. Adjunct Redacteur-Secretaris: J. H. Zoon.

COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË: F. Collin; J. E. Mertens de Wilmars; J. van Tichelen; R. Vandeputte; A. Vlerick.

DE ARTIKELN VAN DEZE WEEK

Drs M. C. VERBURG, Beschouwingen naar aanleiding van de Deltawet.

Het prefereren van het Deltaplan boven de verhoging en versterking van de bestaande hoogwaterkeringen berust op een aantal overwegingen, die in dit artikel in geconcentreerde vorm worden weergegeven. Uitgaande van de noodzaak dat één der beide plannen met het oog op de veiligheid moet worden uitgevoerd, geeft het Deltaplan een minder tekort van f 685 mln. Het belangrijkste facet van het Deltaplan wordt aangegeven met de term „ontsluiting”. Het verkeer zal nl. niet meer genoopt zijn met een grote boog om het Deltagebied heen te lopen. Schrijver geeft allereerst een overzicht van de verbetering in de verkeersverbindingen, die een kostprijsverlagende invloed zullen hebben op de goederen die het gebied produceert en op die, welke in de vorm van grondstoffen en consumptiegoederen ter plaatse worden ingevoerd. Behalve de verkeersfactor zullen ook industrievestigings- en uitbreidingsfactoren tot versterking van de economische structuur leiden. Wat de landbouw betreft zijn opheffing der verdroging, ontzilting en landaanwinst de grote creditpost op de Deltabalans. Ten slotte zal de versterking van de economische structuur baat hebben van de koppeling der thans gedecentraliseerde partiële arbeidsmarkten, die een concentratie van het arbeidsreservoir tot stand zal brengen. Nationaal is er belang bij additionele recreatieruimte. Een duidelijke verzwakking van de structuur vormt de verdwijning van de oestercultuur en de terugslag op de garnalenvisserij. Schr. eindigt zijn artikel met enige opmerkingen over de „exploitatie” en het „beheer” van dit werk van f 2.700 mln, waarvan f 1.775 mln voor rekening komt van het waterstaatkundige werk en f 925 mln voor de bijkomende werken.

Drs H. HOELEN, Lonen en prijzen.

In Nederland is een toestand van (meer dan) volledige werkgelegenheid bereikt, waarbij zich allerlei moeilijkheden voordoen. De kern van deze moeilijkheden is volgens schrijver gelegen in de negatie van de wet van vraag en aanbod door de bestaande loonregelingen. De door de verschillende belanghebbenden aanbevolen remedies en haar voorstanders kunnen worden gerubriceerd in: 1 het bedrijfsleven, waarvan het N.V.V. voorstander is van een algemene loonronde, terwijl de K.A.B., benevens de Protestants-Christelijke werkgevers en werknemers voelen voor loondifferentiatie of vrijere loonvorming per bedrijfstak. Van eenheid tussen de rechtstreeks belanghebbenden is geen sprake; 2 de Overheid, die voor alles rust wenst op het gebied van lonen en prijzen teneinde een inflatiespiraal te voorkomen. Schr. bespreekt de standpunten van het N.V.V. en de Regering ten aanzien van de loonpolitiek. Vervolgens gaat hij in op de gevolgen van een loonsverhoging. Hij concludeert dat, voor zover er sprake is van een inflatoire ontwikkeling, deze dient te worden geweten aan te ruime geldcreatie ten behoeve van Overheid en particulieren en niet aan de loonronden, welke het loon nog niet eens op evenwichtsniveau hebben kunnen brengen. Dit wil niet zeggen, dat looncontrole niet gewenst of zelfs noodzakelijk is met het oog op de vereiste investeringen teneinde onze concurrentiepositie te verstevigen en de werkgelegenheid te handhaven. Men moet dan echter deze motieven voorop stellen en zich niet baseren op een hoogst dubieuze „looninflatie”-theorie. Tot slot vraagt schr. zich af hoe het staat met de kans op een rationele loonvorming in het licht van het

onlangs uitgebrachte advies van de S.-E.R. over de te voeren loonpolitiek.

Drs G. SWINKELS, Herstel en handhaving van de convertibiliteit.

Op de Zaterdag jl. te Utrecht gehouden jaarvergadering van de Vereniging voor de Staathuishoudkunde vormde de convertibiliteit het onderwerp van discussie. Prof. Dr G. M. Verrijn Stuart, Dr F. W. C. Blom en Dr J. Wemelsfelder hebben prae-adviezen uitgebracht over de volgende vragen. Langs welke weg kan de terugkeer tot de convertibiliteit van de voornaamste geldeenheden worden bevorderd en wat zouden daarvan de implicaties zijn op korte en op lange termijn? Welke handelspolitieke maatregelen dienen met het streven naar herstel van de convertibiliteit gepaard te gaan? Welke rol kunnen internationale instituten als G.A.T.T., O.E.E.S. en E.B.U. daarbij spelen? Schr. geeft een overzicht van de inhoud der verschillende prae-adviezen en van de discussie, welke naar aanleiding van deze prae-adviezen plaatsvond.

— SOMMAIRE —

Drs M. C. VERBURG, Considérations au sujet de la Loi portant sur le Projet Delta.

A propos de la Loi portant sur le Projet Delta, qui vient de paraître, l'auteur consacre un certain nombre de considérations au Projet Delta. Tout d'abord le Projet Delta est comparé sous forme concentré au projet de fortification des digues et ainsi les avantages et les inconvénients sont exprimés globalement en leur valeur économique. Ensuite l'auteur insiste sur quelques facteurs qui conduiront lors de l'exécution du Projet Delta à la consolidation ou à l'affaiblissement de la structure économique. Finalement l'auteur fait quelques observations concernant l'exploitation et la gestion de ce grand travail hydrotechnique.

Drs H. HOELEN, Les salaires et les prix.

L'origine des actuelles difficultés sur le marché du travail réside selon l'auteur dans la négation de la loi de l'offre et de la demande par les réglementations en matière de salaires actuellement en vigueur. L'auteur entre en détails au sujet des points de vue en matière de la politique des salaires adoptés par divers intéressés. Ensuite il traite des conséquences d'une augmentation des salaires. Il arrive à la conclusion que pour autant qu'il y ait question d'un développement inflationniste, il y a lieu d'imputer celui-ci à une trop large création d'argent et non aux augmentations générales des salaires, qui n'ont même pas su porter les salaires au niveau équilibrant.

Drs G. SWINKELS, Retour à la convertibilité et son maintien.

Pour la réunion annuelle de l'Association pour l'Economie politique des rapporteurs se sont prononcés sur les questions: De quelle façon peut-on stimuler le retour à la convertibilité des principales monnaies et quelles en seraient les implications à brève et à longue échéance? Quelles sont les mesures en matière de politique commerciale devant aller de pair avec des mesures visant au retour à la convertibilité? Quel est le rôle que peuvent jouer ici des institutions internationales telles que G.A.T.T., l'O.E.C.E. et l'Union européenne des Payements? L'auteur donne une vue d'ensemble des rapports émis et des discussions à leur sujet.

Beschouwingen naar aanleiding van de Deltawet

„... de veranderingen in de waterstanden, de stromingen en het zoutgehalte van het water zullen leiden tot belangrijke mogelijkheden voor de *gewijzigde planten- en dierenwereld*”¹⁾. Aldus typeert de Memorie van Toelichting op de Deltawet de weerslag die het Deltaplan zal hebben op het Deltalandschap met zijn veelal karakteristieke flora en fauna, nadat is geconstateerd, dat in biologisch opzicht menig interessant aspect van het af te sluiten gebied verloren zal gaan. En dan volgt: „Het streven zal er op gericht dienen te zijn te bevorderen, dat deze streek zich in biologische zin opnieuw tot een belangwekkend gebied zal ontwikkelen”.

Deze blik naar voren is in het gehele 27 bladzijden tellende stuk volgehouden waar het betreft de mogelijkheden voor een „gewijzigde mensenwereld”. De „zuidwesterling” kan inderdaad vanuit de eigen existentie getuigen, dat zijn gebied in „menig interessant aspect” aan mogelijkheden wint: veel grotere veiligheid; aanmerkelijk betere ontsluiting; een landbouweconomie op nóg hoger peil; een bloeiend toerisme; een compactere en minder versnipperde arbeidsmarkt en gunstiger industrievestigingsfactoren — alles ten koste vooral van de unieke schaal- en schelpdierkwekerijen. „Dit laatste moet ernstig worden betreurd en aan de sociale en economische aspecten daarvan zal dan ook bij het opstellen van de plannen de grootste aandacht moeten worden gewijd”. De drie ondertekenende Excellenties staan er met hun naam en die van hun ambtgenoten borg voor, dat deze passage uit de Memorie ernstig genomen zal worden.

De Deltawet is duidelijk een nationale zaak. In artikel 1 wordt de gehele kust van de Belgische grens tot en met de Waddeneilanden genoemd. De toelichting spreekt op verschillende plaatsen van „één samenhangend geheel”, „één conceptie”, „één complex”, „één verdedigingsstelsel tegen de zee, dat als één gesloten en continue eenheid dient beschouwd en behandeld te worden” en voor wie daarvoor nog niet overtuigd mocht zijn, vermeldt blz. 25 nog eens de gedachte van „één plan, één werkobject”. Zo frequente vermelding is wel nodig nu de subtiele verhouding tussen centralisatie en decentralisatie in het waterstaatswezen, een in vele eeuwen gegroeide praktijk, moest worden aangepast aan een werk, dat voor een groot deel rijksuitvoering en voor de rest een intensief rijksoppertoezicht eist. Het nationale karakter van het project blijkt ook uit de opmerking, dat de kanalisatie van Neder-Rijn en Lek pas na de afsluiting effect zal sorteren door voorraadvorming van zoet water in het IJsselmeerreservoir. Momenteel is dit bezwaarlijk, daar dan de zoutwatergrens veel verder de rivieren zou opschuiven. H. D. Louwes constateert dan ook²⁾ dat alleen door afdamming van het zuidwesten het nodige zoete water beschikbaar komt om in de Waddenzee grote inpolderingen uit te voeren. Deze wetenschap betoegt de overigens grote landaanwinningsdrift van de Zeeuw: elke ha zoet water moet worden benut. Dr F. P. Mesu stelt zijn economische waarde zelfs gelijk aan die van 1 ha nieuwe grond. Dit komt nl. overeen met de bevloeiing van 5 ha in gebruik zijnde grond — met een gemiddelde oogstdepressie van 20 pCt door verzilting en verdroging — door middel van 1 ha zoet water.

De beslissing tot het aanleggen van een nieuwe hoofdwaterkering is gebaseerd op een stormvloed, die te Hoek

van Holland een hoogste peil zou bereiken van 5 m + N.A.P., dat is 1,15 m hoger dan op 1 Februari 1953. Twee bijlagen illustreren in grafieken de daarmee voor verschillende plaatsen in zuidwestelijk Nederland corresponderende peilen, uitgaande tevens van een boven-Rijnafvoer van 3.000 m³/sec. (1 Februari 1953: 1.600 m³/sec.) en een Maasafvoer van 500 m³/sec. (1 Februari 1953: 210 m³/sec.). De hoogste standen zullen onder deze voorwaarden zonder afsluiting der zeegaten voorkomen bij Willemstad (5,50 m + N.A.P.) en Zierikzee (6 m + N.A.P.). Na afsluiting zullen deze waarden sterk dalen, behalve in het mondingsgebied van de Rotterdamse Waterweg. Hier zal de stand van 5 m + N.A.P. bij Hoek van Holland geleidelijk teruglopen tot 4,30 m + N.A.P. bij Krimpen, bij Dordrecht dan scherp dalen tot ruim 2 m + N.A.P. en bij Willemstad tot 1,35 + N.A.P. Bij Zierikzee, waar het water door de Volkerak-dam geheel van de open Rotterdamse Waterweg wordt afgesloten, wordt het gemiddelde winterpeil gezet op 0,50 m — N.A.P., een waarde die geldt voor het gehele zuidelijke bekken. Zonder afsluiting der zeegaten moeten de bestaande hoogwaterkeringen dan ook, al naar gelang de plaatselijke omstandigheden, met ten minste 1½ à 2 m worden verhoogd.

Het prefereren van het Deltaplan boven de verhoging en versterking van de bestaande hoogwaterkeringen berust op een groot aantal overwegingen, die sinds het derde interim-advies van de Deltacommissie genoegzaam bekend zijn. Wij zullen deze overwegingen nogmaals weergeven en wel in een geconcentreerde vorm. Hierbij wordt het dijkversterkingsplan als vergelijkingsbasis en uitgangspunt genomen.

Het Deltaplan vergeleken met het dijkversterkingsplan

I. Waterstaatkundig.

Voordelen Deltaplan.

1. Verkorting van de hoogwaterkering met 650 km.
2. Gecentraliseerd beheer en onderhoud van de hoofdkering (met een centraal technisch apparaat).
3. De bestaande hoofdkering wordt een tweede reservekering.
4. De bestaande hoofdkering vormt een zeer onbetrouwbare basis voor versterking met 1½ à 2 m.
5. Uitbannen der talloze, zeer kostbare dijk- en oevertallen.
6. Mogelijkheid van in de toekomst verdere noodzakelijke verhoging der afsluitdammen.
7. Sterke demping der stormvloedpeilen op de open Rotterdamse Waterweg.

Nadelen Deltaplan.

1. Verhoging van het peil met enkele cm bij Hoek van Holland en in de Westerschelde en van enkele dm in de resterende inhammen.

II. Waterhuishouding.

Voordelen Deltaplan.

1. Enorme uitbreiding van het zoetwaterareaal voor een groot deel van de Nederlandse landbouw, de drinkwatervoorziening en de industrie.
2. Verminderde aanslibbing van de open havens aan de Rotterdamse Waterweg.

Nadelen Deltaplan.

1. Extra voorzieningen voor de kunstmatige waterlozing en -verversing (spui-inrichtingen) op de dan lagere waterspiegel.

III. Verkeer (hieronder nader beschouwd).

Voordelen Deltaplan.

1. Regelmatiger, korter en veiliger interregionaal, nationaal en internationaal scheepvaartverkeer (bochtafsnijdingen, scherm-dammen met lichtopstanden, gemakkelijker op diepte houden der geulen e.d.).
2. Betere outillage van een kleiner aantal regionale havens t.b.v. grotere binnenvaartschepen.

¹⁾ Cursivering door de schrijver.

²⁾ H. D. Louwes, Zout water; volksvijand no 1. Landaanwinningsnummer Zeeuws Tijdschrift, 3 April 1955.

3. Veel kortere wegverbindingen vanuit zuidwestelijk Nederland naar de Randstad Holland.

Nadelen Deltaplan.

1. Sterkere ijsvorming op de zoetwatermeren, dus speciale voorzieningen hiervoor.
2. Uitvallen van verschillende regionale havens (zie III, 2).

IV. Versterking van de economische structuur (hieronder nader beschouwd).

Voordelen Deltaplan.

1. *Landbouw.* Hogere netto-productie en beter vervoer. Landaanwinning van 12.000 à 17.000 ha t.o.v. het dijkversterkingsplan (= 2.000 ha landverlies).
2. *Recreatie.* Meer en beter te bereiken recreatieruimte.
3. *Arbeidsmarkt.* Mogelijkheid van forensisme en daardoor verruiming van de arbeidsmarkt.
4. *Industrie.* Betere vestigings- en uitbreidingsfactoren door kortere verbindingen.
5. *Visserij.* Mogelijkheid van riviervisserij.

Nadelen Deltaplan.

1. *Visserij.* Verlies van de oestercultuur en ansjovis- en botvisserij (waarschijnlijk behoud van de mosselcultuur).

De hierboven genoemde voor- en nadelen zijn globaal in hun economische waarde uitgedrukt. Aan de hand van de Memorie komen wij tot de volgende balans (in mln gld) met gekapitaliseerde waarden (voor zover de bovengenoemde factoren voor waardering in aanmerking komen).

	Kosten Deltaplan	Kosten dijkversterking	Voordeel Deltaplan
I. Waterstaatkundig.			
a. Uit te voeren werken minus gekap. vermindering onderhoudskosten . . .	+ 1.515	+ 1.535	+ 20
b. Gekap. renteverliezen	+ 30	+ 30	—
II. Waterhuishouding. Zie volgende posten	P.M.	P.M.	P.M.
III. Verkeer.			
a. Kortere wegverbindingen landverkeer	— 225	— 20	+ 205
IV. Verbetering economische structuur.			
a. <i>Landbouw.</i> Opheffing verdroging, verzilting, landaanwinning minus daartoe nodige investeringen . . .	— 575	—	+ 575
b. <i>Recreatie.</i>	— 100	—	+ 100
c. Overige voordelen (openbare voorzieningen enz.) minus „overige” investeringen	+ 75	+ 5	— 70
d. Schadebedragen vnl. voor de visserij	+ 145	—	— 145
Totaal	+ 865	+ 1.550	+ 685

Uitgaande van de noodzaak dat één van beide plannen met het oog op de veiligheid moet worden uitgevoerd, geeft derhalve het Deltaplan een minder tekort van f 685 mln. Hieraan dienen dan de imponderabele posten 1, 2, 4, 5, 6, II, 1 (drinkwatervoorziening en industrie), III, 1, 2 en IV, 3, 4 (de ontbrekende zijn immers alle in het „kosten”-overzicht opgenomen) te worden toegevoegd. Tot slot is de veiligheid met het Deltaplan principieel veel beter gediend (zie ook post I, 3), een waarde die door Prof. Tinbergen³⁾ is benaderd op f 150 à f 400 mln. Aldus bezien wordt het voordeel van het Deltaplan t.o.v. het dijkversterkingsplan nog veel groter en krijgt de economische balans voor het Deltaplan ten naaste bij een sluitend karakter.

Op enkele facetten van het Deltaplan dient hier te worden ingegaan. Het belangrijkste daarvan wordt aangegeven met de term „ontsluiting”. Zuidwestelijk Nederland is een nog zeer jong gebied. Van het begin der jaartelling tot ongeveer het jaar duizend is grotendeels zijn vorming tot stand gekomen (de Zuidhollandse eilanden zijn nog jonger). Toch vindt in dit millennium reeds het internationale handelsverkeer dwars door de onbedijkte gebieden zijn weg. Na de bedijkingen volgt de volledige

inschakeling in dit verkeer met als centraal punt eerst Brugge en later Antwerpen. Plaatsen als Middelburg, Zierikzee, Reimerswaal, het Aardenburgse, Tholen en Den Briel krijgen in deze eeuwen een grote betekenis. Na de afsluiting van Antwerpen (1585) begint de grote verplaatsing van het economische zwaartepunt naar Amsterdam en komt Zeeland geleidelijk excentrisch te liggen. Rotterdam streeft reeds in 1660 Middelburg voorbij. De 19e eeuw met in de tweede helft zijn versnellend verkeer brengt het dieptepunt, waaruit het spoor- en autoverkeer het in de 20ste eeuw weer opbeuren. Pas het Deltaplan zal echter het benutten van de moderne transportmiddelen volledig mogelijk maken en het verkeer niet meer nopen met een grote bocht om de Delta-archipel heen te lopen.

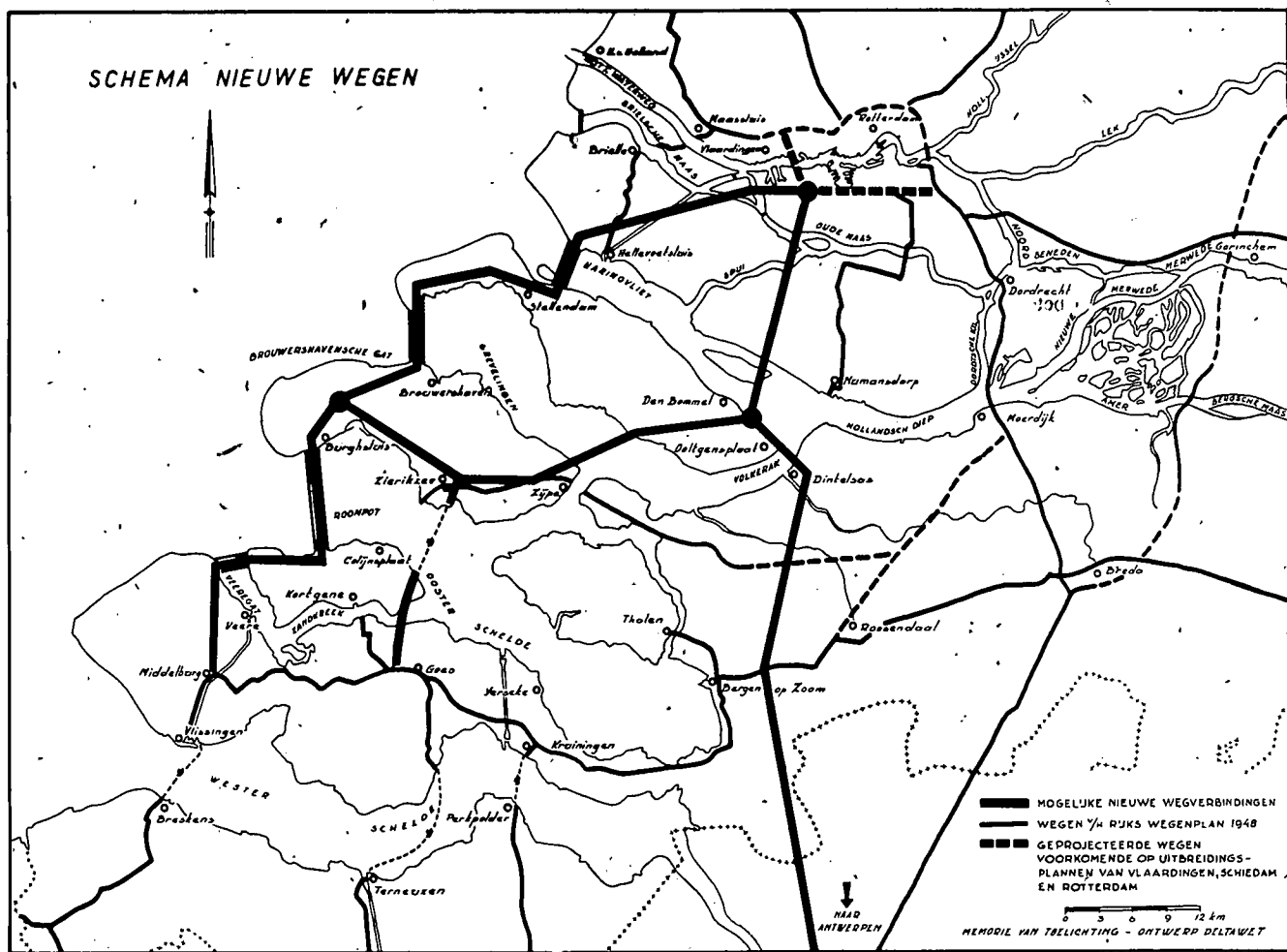
De gevolgen, die deze verbeterde vestigingsfactoren met name voor de industrie-ontwikkeling zullen hebben, zijn niet exact te bepalen. Prof. Dr W. E. Boerman⁴⁾ heeft een dergelijk verschijnsel op verhelderende wijze aangeduid als „economische oververdieping”. Een geologische oververdieping doet zich bijv. voor in de Zwitserse Alpen waar de ondieper door het ijs uitgeschuurde zijdalen moeilijk toegankelijk zijn vanuit de hoofddalen, zodat de eerste een lager welvaartsniveau hebben. Dit geldt evenzeer voor de natuurlijke hoofdverkeerswegen in ons land. Aldus wordt aan de „economische onderverdieping” van het Deltagebied voor een groot deel een eind gemaakt, door betere aansluiting op het centrale net van wegen en waterwegen.

Wij behandelen daarom in de eerste plaats de verbetering in de verkeersverbindingen. Op het kaartje is het hoofdsysteem aangegeven. De toelichting op de wet noemt als voorbeelden van de verkorting in rijafstand en reisduur die tussen Rotterdam en Zierikzee (50 km i.p.v. 98 km, zijnde $\frac{3}{4}$ uur i.p.v. $2\frac{1}{4}$ uur reizen) en tussen Rotterdam en Middelburg (81 km i.p.v. 143 km). In dit tijdschrift⁵⁾ hebben wij het pleit gevoerd voor een aansluitende dam Colijnsplaat-Zierikzee (i.p.v. het uit te breiden veer; kosten f 20 mln), daar het verkeersrendement hiervan zeker 10 pCt bedraagt. Daar de Deltawet alleen de waterstaatkundige hoofdwerken heeft ontworpen, wordt deze weg niet vermeld. De hierbij behorende Rijkswegen vormen trouwens geen onverbreekelijk geheel met de Deltawerken in engere zin. De overige wegverbindingen zullen door de zorg van de provinciale en plaatselijke besturen tot stand moeten komen. De toelichting beveelt hierbij een zorgvuldig afwegen van de economische mérites voor elk afzonderlijk geval aan. Hierbij zij aangekend, dat de weg Colijnsplaat-Zierikzee ongetwijfeld „van meer dan regionale betekenis” is. Ware een dam ter plaatse voor de Deltawerken nodig, dan zou men dus op een Rijksweg kunnen rekenen. Nu zal de congestie naar het betrokken veer de nodige argumentaties moeten opleveren. Een andere te onderzoeken mogelijkheid zou een dam van Yerseke naar het eiland Tholen zijn. De economieiteit hiervan is echter op het eerste gezicht minder evident. Ir H. G. Kuiperi wees mij echter op de mogelijkheid aldus een aansluiting van Zeeuwsch-Vlaanderen met Holland tot stand te brengen, waarvan Yerseke, dat grote offers zal moeten brengen, kan profiteren. Overigens rijzen ten aanzien van de tracering van de verkeerswegen nog velerlei streekwensen. Zo pleit het Tweede Rapport van de Commissie Zuidwest Zeeland i.z. het Deltaplan voor een verbinding Vlissingen-Colijnsplaat in practisch rechte lijn, daar de weg door het Vee-

⁴⁾ Economic Geography and its own central problem, Rotterdam 1950.

⁵⁾ Zie „E.-S.B.” van 27 October 1954 (no 1951).

³⁾ Prae-advies Maatschappij voor Nijverheid en Handel, 1954, blz. 43.

Gat niet logisch past in de latere internationale verbindingsweg van de randstad Holland naar de Belgische kust. Voor Zeeuwsch-Vlaanderen, dat — om psychologische en economische redenen jammerlijk — buiten het Deltaplan valt, wordt steeds meer aangedrongen op een vaste oeververbinding ⁶⁾.

Het Deltaplan omvat de uitschakeling van alle belangrijke veren benoorden Schouwen-Duiveland. Kapitalisatie van de jaarlijkse exploitatiekosten hiervan zal de reeds krap geraamde post „Voordelen voor het landverkeer” nog doen verhogen.

De directie van de Nederlandse Spoorwegen neemt voorlopig een afwijzende houding aan tegenover de aanleg van nieuwe lijnen over de dammen. Haar mening is gegrond op de ijle bevolkingsconcentratie tussen de eindpunten van dit agrarische gebied. Van een aanzienlijke verkeersspanning tussen bijv. Walcheren en Rotterdam kan niet worden gesproken. In dit opzicht ligt een vergelijking met de Afsluitdijk voor de hand. Een spoorweg over de bestaande spoorverbinding en doolure zijn van de verschil in lengte tussen deze twee verbindingen zou niet meer dan een tijdswinst van ca 18 minuten opleveren en te gering zijn om er een kostbare spoorlijn voor aan te leggen ⁷⁾. De behoefte aan interinsulair vervoer ten slotte kan worden bevredigd door vervoer met auto-tractie en door de binnenscheepvaart; voor beide wordt de accommodatie zeer verbeterd.

Deze verbeteringen werden voor de auto reeds ge-

memoreerd. De sterke afstandsverkortung en de veel intensievere benutting van het park door uitschakeling van de veren, zullen het vrachtautotransport zeer doen toenemen, zonder nochtans een navenante uitbreiding van het park nodig te maken. De binnenscheepvaart, een duidelijke tendentie naar omvangrijker tonnage vertonend, zal zeer gebaat zijn met de havenconcentratie en de daarmee gepaard gaande outillageverbetering.

Alle hiergenoemde verbeteringen zullen een kostprijsverlagende invloed hebben op de goederen die het gebied produceert en op die, welke in de vorm van grondstoffen en consumptiegoederen ter plaatse worden ingevoerd.

Deze factor is niet de enige, die tot versterking van de economische structuur zal leiden. Wij wezen reeds op de industrievestigings- en uitbreidingsfactoren. Ook locale initiatieven zullen er gemakkelijker door worden ten uitvoer gelegd. Voor de landbouw zijn de voordelen nog evidentier. Hiervan werden reeds genoemd: opheffing der verdroging, ontzilting en landaanwinst — tezamen vormende de grote creditpost op de Deltabalans. De verbeteringen in het verkeer zullen bovendien mogelijk maken: producten die door te langdurig vervoer ernstige kwaliteitsverliezen lijden en gewassen van de fijne en grove tuinbouw. De noodzakelijke verschuiving van vervoer per schip naar dat per vrachtauto zal vaak pas na het Deltaplan haar beslag krijgen. Wij doelen hierbij vooral op consumptie-aardappelen, vlas en uien, die snel vervoerd moeten worden en een scherp fluctuerende markt moeten volgen.

Op het — nationale — belang van de additionele recreatieruimte wezen wij reeds. Dit hangt nauw samen met de voortdurende achteruitgang van de „kwaliteit”

⁶⁾ Rapport Dr Wiardi Beckman Stichting: De toekomst van het Deltagebied, blz. 11.

⁷⁾ Zie ook: Ir F. Q. den Hollander, Spoorwegen over de dammen? Ncnl, Landaanwinningsnummer Zeeuws Tijdschrift.

van de Nederlandse recreatiegebieden door diverse oorzaken. Momenteel bezoekt slechts 1,3 pCt het totale aantal vacatiegangers het slecht ontsloten Deltagebied. Zeilsport voor kleine niet-zeewaardige vaartuigen zal er pas na de afsluiting mogelijk zijn.

De versterking van de economische structuur zal ten slotte baat hebben van de koppeling der thans gedecentraliseerde partiële arbeidsmarkten, die een concentratie van het arbeidsreservoir tot stand zal brengen. Daarmee zullen de arbeidersoverschotten, voor het eerst een „location“-factor voor de industrie worden en niet meer zoals thans druppelsgewijs afvloeien.

Een evidente verzwakking van de structuur vormt de verdwijning van de oestercultuur en de terugslag op de garnalenvisserij. De bot- en ansjovisvisserij zullen gecompenseerd worden door de riviervisserij, ten behoeve waarvan men het binnentrekken van de glasaal uit zee wil bevorderen. Ten aanzien van de kreeftenkwekerij en de essentiële en unieke verwaterplaatsen voor de mosselen — 80 pCt Waddenzee-mosselen — acht de Memorie verplaatsing binnen Zeeland mogelijk. Voor de oestercultuur wordt eveneens bestudeerd of het bekken tussen het Brouwershavense Gat en de Grevelingen-dam als zoutwaterbassin kan worden gebruikt. In dit opzicht zijn de verwachtingen niet hoog gespannen; de voorwaarden, waarvan de oestercultuur afhankelijk is, zijn zeer subtiel⁸⁾. In ieder geval is een beweegbare kering in de afsluitdam van de Oosterschelde volgens de Memorie zeer bezwaarlijk, daar de scheepvaart op de route Westerschelde-Hollands Diep dan twee sluisen meer zou moeten passeren en dit bekken voor de zoetwatervoorziening onmisbaar is. Maar net de secundaire dam bij Zierikzee moet men ook deze oplossing niet zo maar uitschakelen. Het offer van bijna 6.000 ha water zou men volgens de methode-Mesu op f 60 mln moeten stellen, hetgeen nog niet de helft is van de visserij schade! Overigens zoekt het Rijksinstituut voor Visserijonderzoek hier nog naar mogelijkheden, waarvoor men een proefbassin in de Zandkreek, achter de dam bij Veere wil aanleggen. Van Zeeuwse zijde zou men dus van de Memorie op deze punten een minder positieve uitspraak verwachten. Zolang niet bekend is, welke alternatieve waarden in het geding zijn, dient de beslissing te worden opgeschort. Voor het overige is het toe te juichen, dat artikel 8 een veelvormigheid van „tegemoetkoming” (omscholing, nieuwe werkring, compenserende werken, credietverlening, geldelijke schadevergoeding) en geen „steun” maar een prikkel tot nieuwe activiteiten inhoudt.

Bij het vaststellen der balanswaarden is uitgegaan van de particuliere schade-uitkeringen die groter zijn dan de algemeen-economische schade. De eerste worden opnieuw geïnvesteerd en leveren na een overgangperiode nieuw rendement op. Uit nationaal-economisch oogpunt behoeven de verliezen dus niet op basis van 4 pCt te worden gekapitaliseerd; zij dragen een aflopend karakter. De

⁸⁾ Drs M. C. Verburg, Het Deltaplan. Verleden, heden en toekomst van het Deltagebied, Middelburg 1954, blz. 35-37.

Regering is duidelijk van plan de 1.700 personen, die in deze sector in het Deltagebied werkzaam zijn, op hun privaat-economische waarde te schatten — iets anders kon men in deze tijd niet verwachten.

Wij eindigen met enkele opmerkingen te maken over de „exploitatie” en het „beheer” van dit werk van f 2.700 mln (exclusief de versterkingen langs de Westerschelde, die door Ir A. G. Maris⁹⁾ op f 350 mln geschat zijn). Van dit bedrag komt f 1.775 mln voor rekening van het waterstaatkundige werk en f 925 mln voor de bijkomende werken. Op blz. 21 en 22 vermeldt de Memorie, dat de uitgaven ten bedrage van globaal f 1.800 mln, verdeeld over 20 à 25 jaar, met het oog op de vele voordelen financieel-economisch verantwoord zijn. Kennelijk wordt deze verantwoordelijkheid gezien in het licht van de Rijksbegroting. Over de overige ruim f 900 mln wordt ter plaatse niet gesproken. Zij slaan op kosten voor de opheffing van de verdroging, spuisluizen, bijdragen in de aanleg van wegen, landaanwinning, recreatieruimte e.d., die dus kennelijk voor rekening van de „streek” komen. Ook echter in de waterstaatkundige werken, voor zover die van algemene betekenis zijn, zal een bijdrage van de streek worden gevraagd in de rijksuitgaven. Daar met de versterking van de bestaande hoogwaterkeringen elders meer bijzondere belangen worden gediend, betalen hier de beheerders of onderhoudsplichtigen met een rijkssubsidie als tegemoetkoming. Staatsrechtelijk is deze onderscheiding juist. De financiële practijk zal overigens niet ver uiteenlopen, immers de wet wil de verdelende rechtvaardigheid uitdrukkelijk betrachten. Bijdragen en subsidies zullen waarschijnlijk van geval tot geval worden bestudeerd. Waar de zgn. „bijkomende voordelen” in het geding komen, zullen hier nog wel eens „calculatieproblemen” rijzen.

De uitvoering van de werken is in handen van de Rijkswaterstaat, die alleen het geheel kan overzien. De „vak”-belangen komen in de adviezen van de Raad van de Waterstaat naar voren en wel nadat de streekorganen zijn gehoord. Voor de vaststelling door de Kroon worden dan nog Gedeputeerde Staten gehoord. Van de plaatselijke kennis en de liefde tot de (geboorte)grond zal echter worden geprofitteerd door onder directieven de uitvoering ten dele aan lagere openbare lichamen op te dragen. Voorwaarde hiertoe is dat de dijkzorg niet al te zeer versnipperd is over een groot aantal kleine waterschappen. Strekt het gezag der Staten-Provinciaal niet zover dat een verantwoorde waterschapsorganisatie tot stand komt, dan wordt de uitvoering tijdelijk bij het Rijk ondergebracht. In de beheerscontroversie „centralisatie - decentralisatie” is hier een juiste en soepele synthese gevonden.

Het grote waterstaatkundige werk is dus ook een belangrijk stuk economie, toegepast op een streek die men in sommige opzichten onderontwikkeld zou kunnen noemen.

Middelburg.

Drs M. C. VERBURG.

⁹⁾ Prae-advies Maatschappij voor Nijverheid en Handel, blz. 28.

Lonen en prijzen

Inleiding.

Het vraagstuk der lonen en prijzen houdt niet alleen nog steeds vele gemoederen bezig, maar brengt ze bovendien ook nogal eens in opstand. Allerlei voorstellen, variërend van naef simpele tot sterk gecompliceerde, worden gedaan en hoever deze in details ook uiteenlopen, in de meeste gevallen wordt zwaar getamboereerd

op het chapter van „sociale rechtvaardigheid”, „rechtvaardige inkomensverdeling” enz.

Onwillekeurig gaan heden ten dage onze gedachten terug naar de crisis der jaren dertig; niemand zal toen vermoed hebben, dat er nog eens een tijd zou komen waarin zou worden gesproken van „full employment” met een arbeidsschaarste van „pathologische aard”.

De toenmalige secundaire depressie met haar pijnlijk deflatieproces ging gepaard met een verre gaande aanpassing der lonen en salarissen. Nagenoeg de ganse druk der depressie viel toen op de arbeidsprijs omdat de vaste kosten niet konden worden aangepast. Toenmaals ging de strijd tussen de productiekosten- en koopkrachttheorie van het loon. Het loon vormt immers enerzijds kosten en anderzijds inkomen; kostenverlaging betekent eveneens koopkrachtdaling en vice versa. Het gelijk scheen derhalve aan beide kanten, maar men vergat dat het vraagstuk onoplosbaar was zonder te reppen over de (noodzakelijke) begeleidende omstandigheden. Loonsverlaging betekent inderdaad kostenverlaging en tevens koopkrachtdaling, tenzij de ondernemers onmiddellijk hun vergrote koopkracht gebruiken om tegen het verlaagde loon nieuwe arbeiders in dienst te nemen of deze koopkracht zelf uitgeven. Thans zien wij in zekere zin het tegenovergestelde gebeuren; bij de behandeling der gevolgen van een eventuele loonsverhoging worden stilzwijgend factoren geïntroduceerd, welke een totaal ander effect teweeg brengen dan de loonsverhoging zonder meer. Wij komen hier nog nader op terug.

Sinds de bevrijding is er, dank zij de energie der ondernemers en de gematigdheid der vakverenigingen veel ten goede gekeerd; het productie-apparaat werd hersteld, de export tot respectabele hoogte uitgebreid, het reëel nationaal inkomen per hoofd overvoerd tot boven het vóóroorlogse peil en de werkloosheid uitgebannen. Doch juist dit laatste, de toestand van „full employment”, het ideaal der geplaagde economen en staatslieden der jaren dertig, is nu de steen des aanstoots geworden en men spreekt in sommige kringen, ook in het buitenland, hierover op een wijze, alsof het de ernstigste economische situatie gold waarin men ooit heeft verkeerd. Zo schreef „The Economist” op 29 Augustus 1955, dat loonsverhoging betaald moet worden uit toeneming der productie, aangezien anders een bankroet door inflatie of stakingen voor de deur zou staan. „De toestand van „full employment” moet veranderen”, voegde het gerenommeerde blad er zeer verhelderend aan toe.

Dat de toestand van (meer dan) volledige werkgelegenheid voor Nederland inderdaad is bereikt blijkt intussen wel uit de volgende cijfers.

TABEL 1.

Vraag en aanbod van arbeidskrachten

	Augustus 1954	Augustus 1955
Gevraagd	82.100	103.100
Aangeboden	61.300	44.000

In September 1955 was het aantal geregistreerde werklonen zelfs gedaald tot 22.000 inclusief de minder-validen, en volgens een recente enquête van het C.B.S. bedroeg het arbeiderstekort ca 100.000, d.w.z. 2 à 2½ pCt der beroepsbevolking. Tot deze gespannen toestand op de arbeidsmarkt heeft ook de emigratiepolitiek een steentje bijgedragen. Na 1949 zijn 200.000 arbeidskrachten gemigreerd, waarvan 84.000 met een totaal bedrag aan subsidies ad f 80 mln. Tegelijkertijd moeten buitenlandse arbeiders, o.a. Italianen, voor de scheepsbouw juist worden aangeworven. Nu doen zich ongetwijfeld in een toestand van (meer dan) volledige werkgelegenheid allerlei moeilijkheden voor. De werknemers, ook de jeugdige hoofdarbeiders, betonen weinig „trouw”, zodat er veel mutaties plaatsvinden. De arbeiders laten zich „wegkopen” zodra de wettelijk geldende termijn bij ontslag in acht te nemen dit toelaat, waarbij men zich van

morele verplichtingen niet veel aan pleegt te trekken. Groter „labour turnover” betekent stijgende kosten voor scholing en inwerken. Ook nemen verzuim wegens dubieuze redenen en achteloosheid bij het werk hand over hand toe, hetgeen de toeneming der arbeidsproductiviteit remt.

Wat is er intussen met het loonpeil geschied? In Mei 1945 werd een loonstop afgekondigd, maar sedertdien hebben wij reeds loonronden gehad, waardoor de reeds betaalde „zwarte” lonen — vooral in de bouwvakken en de metaalnijverheid — a.h.w. werden gelegaliseerd. Hoewel niet alle loonsverhogingen bindend werden voorgeschreven ¹⁾ moesten de ondernemers wel steeds meedoen op straffe van verlies van hun arbeiderspotentieel. Ook met behulp van werkclassificatie en „merit-rating” heeft men gepoogd meer flexibiliteit en rationaliteit in het principieel starre systeem te brengen, maar dit is onvoldoende gebleken. Alom werden — en worden — de loonvoorschriften dan ook ontdoken via allerlei emolumenten: gratis reizen, gratis kolen enz. De spanning op de arbeidsmarkt is door dit alles echter niet opgeheven; de arbeiders realiseren zich nl., dat hun inkomen bij vrije(re) loonvorming hoger zou kunnen zijn en stellen derhalve op het gebied der *secundaire* arbeidsvoorwaarden allerlei eisen. De veelgeroemde arbeidsvrede begint hieronder te lijden; gingen in het Ie semester 1954 ca 18.500 man-dagen verloren door stakingen, voor dezelfde periode in 1955 luidde dit aantal 83.000. De kern van de huidige moeilijkheden is gelegen in de negatie der wet van vraag en aanbod door de bestaande regelingen; en aangezien regelingen doelbewust mensenwerk zijn zoekt men — en terecht — naar zondebokken.

Standpunten t.a.v. de loonpolitiek.

Thans zullen wij ingaan op de door de verschillende belanghebbenden aanbevolen remedies ter genezing van de huidige ongezonde toestand. Men kan deze remedies en haar respectieve voorstanders ongeveer als volgt rubriceren:

1. *het bedrijfsleven*, waarvan het N.V.V. voorstander is van een algemene loonronde, terwijl de K.A.B., benevens de Protestants-Christelijke werkgevers en werknemers zich geporteerd tonen voor loondifferentiatie oftewel vrije(re) loonvorming per bedrijfstak. De Katholieke en liberale werkgevers hebben nog niet duidelijk van hun standpunt doen blijken, doch eerstgenoemden schijnen veel te voelen voor gratificaties of winstdeling per bedrijfstak, terwijl de laatsten in elk geval óók een grotere mate van vrijheid voorstaan. Van eenheid tussen de rechtstreeks belanghebbenden is dus geen sprake; de arbeiders en ondernemers blijken ook nog onderling verdeeld te zijn. Ook confessionele binding heeft dit blijkbaar niet kunnen verhinderen;

2. *de Overheid*, die voor alles rust wenst op het gebied van lonen en prijzen teneinde een inflatiespiraal te voorkomen.

Ad 1.

Het N.V.V. heeft zich onlangs bij monde van de heer Vermeulen onomwonden uitgesproken voor een algemene loonronde. Dit mag wel enige verwondering baren gezien het destijds ingenomen standpunt binnen de Stichting van den Arbeid. Het N.V.V. vreesde toen juist, dat loonsverhoging via loondifferentiatie met het oog op de gespannen arbeidsmarkt weldra zou overslaan naar andere bedrijfs-

¹⁾ Bijv. niet de verhoging van 1 October 1954; de eerste zes verhogingen waren alleen bindend voorgeschreven t.a.v. de zgn. „regelingslonen”.

takken met toch een algemene loonronde als ongewenst uiteindelijk resultaat. Dit standpunt is thans klaarblijkelijk verlaten, waarbij skepsis over de prijsverlagingspolitiek der Regering een rol heeft gespeeld. Bij zijn actie heeft het N.V.V. uitdrukkelijk betoogd, dat het doel der loonpolitiek niet alleen mag zijn om de arbeider een gelijkblijvende welstand te garanderen via koppeling der lonen aan de kosten van levensonderhoud; rekening dient óók te worden gehouden met de stijgende welvaart, zoals deze zich manifesteert in het toegenomen reëel nationaal inkomen per hoofd. De regeringspolitiek van prijsstabilisatie en/of -verlaging is naar de mening van het N.V.V. gestuit op de prijsstarheid ten gevolge van openlijke en verborgen kartellering. Kostendaling wordt niet, of op onvoldoende wijze in de prijzen doorberekend, zodat een loonronde resteert als enig middel om de arbeiders in de gestegen welvaart te doen delen. De heer Vermeulen heeft zich nog onlangs — en o.i. niet geheel ten onrechte — enigszins schamper uitgelaten over prijsverlaging van radio's waar de arbeider niet mee gebaat zou zijn. Loon-differentiatie per bedrijfstak wees hij pertinent af, aangezien dan sommige groepen arbeiders alles en andere niets zouden krijgen. Als principieel argument wordt van socialistische zijde tegen loondifferentiatie ook nog aangevoerd, dat het sociaal onrechtvaardig zou zijn om voor technisch-economisch equivalent werk ongelijk loon te betalen. Ook in een recente brochure van Prof. Mr M. G. Levenbach ²⁾ wordt deze mening gehuldigd. Volgens de heer Vermeulen ware de beste politiek: prijscontrôle op de grondstoffen, vaststelling van verwerkingsmarges en afroming van de winst der inframarginale bedrijven.

Ter juiste beoordeling dezer voorstellen moeten wij ons in de eerste plaats rekenschap geven van de socialistische zienswijze betreffende de arbeid. De socialisten zien de arbeiders in de eerste plaats als collectiviteit en in deze beschouwing past een algemene loonronde zonder differentiatie teneinde geen afbreuk te doen aan het solidariteitsgevoel. Wellicht heeft ook de gedachte in meerdere of mindere mate voorgezeten, dat men door een zo ver mogelijke algemene loonsverhoging tijdens de hoogconjunctuur een beter uitgangspunt in een eventuele depressie verkrijgt. Bezien wij nu de argumenten van het N.V.V. nader in details.

Terecht wordt een politiek verworpen, welke bij toenemende welvaart het loon alleen wil laten stijgen parallel met de kosten van levensonderhoud. Maar onmiddellijk rijst dan de vraag, of andere criteria zoals: het reële nationaal inkomen per hoofd of het aandeel van lonen en salarissen in het nationaal inkomen, een betere oplossing aan de hand doen. Onzes inziens berust al dit zoeken naar criteria slechts op één ding: fundamentele miskenning der betekenis van de vrije prijsvorming, óók der productiefactoren, voor de betrokkenen en tevens voor de hele maatschappij. Het is immers zeer wel mogelijk, dat bij een bepaalde constellatie op de arbeidsmarkt — die wij op het ogenblik aanwezig achten — de arbeiders veel meer toekomt dan een gelijkblijvend aandeel in het nationaal inkomen, of een stijging evenredig met de arbeidsproductiviteit. M.a.w. het is zeer wel mogelijk, dat zelfs bij dalende arbeidsproductiviteit de arbeiders hoger loon dienen te ontvangen op grond van arbeidsschaarste. De arbeidsproductiviteit is een technisch begrip, dat alleen een relatie aangeeft tussen het aantal arbeiders en de totale productie; het fysieke aandeel der arbeid in het productieresultaat valt bovendien niet eens te bepalen.

Maar zelfs indien dit wèl mogelijk ware dan zegt dit nog weinig of niets over de economische waarde der arbeid als productiefactor, want die is afhankelijk van de relatieve schaarste. Het N.V.V. had derhalve zijn betoog voor algemene loonsverhoging heel wat sterker kunnen maken door zich op deze schaarste te beroepen, maar dan had het ook de loondifferentiatie moeten aanvaarden, want de schaarste varieert per bedrijfstak.

Ook de eis van „equal pay for equal work” impliceert weer dezelfde miskenning der betekenis van de vrije prijsvorming voor arbeiders en maatschappij. In de eerste plaats valt op te merken, dat loonsverhoging in inframarginale bedrijven geen prijsverhoging behoeft te veroorzaken, derhalve niet geschiedt ten koste van zgn. „vergeten groepen”, en bovendien varen de andere arbeiders er niet slechter bij. Maar van fundamenteeler betekenis is het volgende: er is in werkelijkheid sprake van „equal pay for unequal work”; de economische waarde van het arbeidsproduct zou in sommige bedrijfstakken een aanmerkelijk hoger loon mogelijk maken dan het toegestane en wel zonder prijsverhoging. Dit sluit in: ongelijke beloning voor dezelfde technische prestatie, hetgeen juist een stimulans voor een aantal arbeiders zou zijn om te migreren naar rendabeler bedrijfstakken, zodat deze kunnen uitbreiden. Door het grotere arbeidsaanbod in deze bedrijfstakken zal het loon weer dalen, evenals de prijzen van hun producten, m.a.w. er zal weer loonvorming, geen gediceerde loonvaststelling, plaatsvinden op basis der grensproductiviteit, waarbij alleen valt te betreuren, dat de woningschaarste de mobiliteit der arbeid tussen bedrijfstakken, bedrijven en gebieden nog wel enige tijd in de weg zal staan. Ook zullen er grensbedrijven, die het hogere loon niet kunnen betalen — terecht — worden geëlimineerd met als gevolg een betere verdeling der productieve krachten over de bedrijfstakken. Wie het lot der grensbedrijven moge betreuren zij er óp gewezen, dat centrale loonfixatie met zich brengt: afstemming van het loon op de rentabiliteit van het grensbedrijf, zodat de inframarginale bedrijven (grote) extra-winsten maken; de daaruit gefinancierde investeringen blijven eigendom der ondernemers.

Het N.V.V. tracht aan deze consequentie te ontkomen door suggesties over vaststelling van „verwerkingsmarges” en „winstafroming”, hetgeen zou neerkomen op een complete „économie dirigée” met een bureaucratie, voorzien van duizelingwekkende bevoegdheden. Het vergeet blijkbaar geheel en al, dat als resultaat van vrije(re) loonvorming toch óók weer een zekere uniformiteit zal worden bereikt via een proces van loondaling hier en -stijging elders. De na de aanvankelijke differentiatie optredende nivellering zal alleen niet verder gaan dan de schaarste aan bepaalde soorten van arbeid toelaat. Het is juist de veel te ver gaande kunstmatige loonnivellering na de oorlog, welke ernstige afbreuk heeft gedaan aan de bereidheid zich te scholen, waardoor de schaarste aan specifieke soorten van arbeid is bestendigd. Het N.V.V. wenst als uitgangspunt een situatie, nl. uniform loon voor economisch technisch gelijkwaardige arbeid, welke pas resultaat mag zijn van een proces van aanvankelijke differentiatie, gevolgd door een economisch gerechtvaardigde nivellering.

Ad 2.

Zoals reeds gezegd, de Regering wenst boven alles rust op het gebied van lonen en prijzen, aangezien deze, eenmaal in beweging gekomen, de neiging vertonen een „eigen

²⁾ Prof. Mr M. G. Levenbach: De Nederlandse loonpolitiek, uitgave Samson N.V., 1955.

leven" te gaan-leiden. Er bestaan zelfs gevaren voor een cumulatieve beweging waarbij loon- en prijsstijging elkaar gaan voeden. Reeds de verwachting van een loonronde kan al in anticipatie prijsverhoging teweeg brengen met als resultaat een versterkte aandrang tot loonsverhoging. De Regering blijft derhalve geporteerd voor loonbeheersing, doch dan dienen ook prijsverhogingen, welke hun grondslag niet vinden in kostenstijgingen te worden vermeden. In dit kader heeft de Regering ook, bij wijze van „shock-therapie", de „Margebeschikking 1955" uitgevaardigd met als doel het bedrijfsleven a.h.w. op te doen schrikken. Het moest worden overtuigd van de waakzaamheid der Overheid t.a.v. de prijsontwikkeling. Ook prijsstarheid, teweeggebracht door monopolöide groeperingen, welke doorwerking van kostendalingen in de prijzen verhinderen, zijn in het huidige tijdperk van hoogconjunctuur uit den boze. De Regering kan hiertegen optreden krachtens de „Prijsopdrivings- en Hamsterwet 1939". Toch wenst de Regering de flexibiliteit der lonen niet geheel uit te sluiten en daartoe achtte zij groter bewegingsvrijheid t.a.v. de secundaire arbeidsvoorwaarden, zoals vacantie en vacantiëtoeslag het beste middel.

Op het eerste gezicht lijkt dit alles zeer plausibel, maar toch rijzen hier o.i. bij nadere beschouwing ernstige bezwaren. De combinatie loonbeheersing/prijscontrôle vertoont nl. tekortkomingen welke men niet vergoelijkend „Schönheitsfehler" kan noemen. De loonbeheersing is nl. tot op zekere hoogte wel effectief, maar wordt tevens gekenmerkt door een verstarde uniformiteit, welke ernstige afbreuk doet aan de wil tot betere praestaties in de ruimste zin des woords; deze constellatie wordt nog verergerd door de belastingprogressie, inzonderheid bij overwerk. Nederland is t.a.v. de loonpolitiek vervallen tot een irritante gelijklijperij, wellicht gerechtvaardigd in 1945 doch uit den boze in 1955, nu stimulansen maar al te noodzakelijk zijn en ongelijkheid niet meer het bestaansminimum van sommige groepen zou aantasten. Eigenaardig genoeg is de Regering t.a.v. de secundaire arbeidsvoorwaarden wel overstag gegaan. Men vraagt zich onwillekeurig af welk verschil er uit een oogpunt van kostenstijging bestaat tussen loonsverhoging en verlenging van betaalde vacantie. Men kan zelfs de stelling ponen, dat langer vacantie plus vacantiëtoeslag zonder prijsverhoging vooral in een kapitaalintensief bedrijf zwaarder last beduiden dan enige procenten loonsverhoging. Zo gezien vormt de regeringsbeslissing een overbodige vrijheidsberkering. Formeel betekent zij een anticipatie op het advies van de S.-E.R. over de toekomstige loonpolitiek. Het argument dat de secundaire arbeidsvoorwaarden zich juist goed zouden lenen voor differentiatie is van twijfelachtige waarde te achten. Vrij waarschijnlijk worden juist vacantie en arbeidstijd gezien als moeizaam verworven „sociale rechten", waarvan wijziging in een bepaalde bedrijfstak juist wel repercussies zal hebben op andere bedrijfstakken. Zeer wonderlijk doet het aan in een periode van een overspannen arbeidsmarkt te horen spreken over vacantiëverlenging waardoor het arbeidsaanbod nog zal dalen; dit zou bij gelijkblijvend loon en dalende productie, kosten- en prijsstijging betekenen. Men zou dan nog eerder griffer toestemming tot verlenging der arbeidstijd kunnen verwachten. Nog vreemder doet het in dit verband aan, instigatie te horen geven tot bestudering der invoering van de vijfdaagse werkweek. Eventuele invoering dezer werkweek zou naar alle waarschijnlijkheid een heftige drang naar overwerk oproepen. Uitblijven van loonsverhoging waar dit economisch gerechtvaardigd zou

zijn schijnt aanleiding te worden tot formulering van eisen, die pas met recht ongelukkig moeten worden genoemd.

Ten slotte valt een zeker dualisme in de loonpolitiek te bespeuren; terwijl men een stringente looncontrôle handhaafde verviel de „dividendstop" na 1952.

Ook de prijspolitiek der Overheid geeft aanleiding tot critische opmerkingen. In de eerste plaats valt vast te stellen, dat het voeren van een rationele kartelpolitiek, die niet de verkeerde treft of spaart, een uitgebreider contrôle-apparaat vereist dan dat waarover de Regering thans beschikt. Belangrijke successen op dit gebied zijn dan ook uitgebleven. Voorts vertoont de prijspolitiek der Overheid weer evenals de loonpolitiek, een onmiskenbaar dualistische trek: terwijl men enerzijds poogt te geraken tot prijsverlaging of althans stabilisatie en een zeer critische houding t.a.v. prijskartels aanneemt, verstrekt men anderzijds vergaande prijsgaranties aan de landbouw. Hier zit al dadelijk een element van discriminatie in en bovendien een tendentie tot stijging der kosten van levensonderhoud en derhalve van het loonpeil. Trouwens, ook de afwijzing van loondifferentiatie berust gedeeltelijk op een ontzien van de agrarische belangen; de landbouw wenst nl. geen loonsverhoging zonder prijsverhoging en vreest van differentiatie wegzuiging van een deel der landarbeiders door de industrie. Voorts is de Overheid voor September 1955 steeds doende geweest met verhoging van tarieven (Spoorwegen, P.T.T.) en opvoering van kostprijsverhogende belastingen (omzetbelasting).

Naar de overtuiging van de S.-E.R., neergelegd in het onlangs gepubliceerde advies, moet het loonniveau afgestemd zijn op de fundamentele economisch-sociale factoren. Een der fundamenteelste factoren wordt gevormd door de vraag- en aanbodverhoudingen voor de arbeid en deze factor kan alleen op de juiste wijze tot gelding komen bij een zo vrij mogelijke loonvorming. Bovendien zal juist deze vrijheid naar alle waarschijnlijkheid het verantwoordelijkheidsbesef versterken en aldus dwingen tot bezinning en voorzichtigheid. Natuurlijk wordt aan de loonflexibiliteit afbreuk gedaan door het instituut der collectieve arbeidsovereenkomsten, dat na de oorlog steeds meer verbreiding vond. Viel in 1945 slechts 20 pCt der werknemers onder de vigeur van een c.a.o., in 1953 was dit percentage 85. Men dient evenwel niet te vergeten dat krachtens de c.a.o.-bepalingen zelf tussentijdse loonwijziging mogelijk is.

De gevolgen van loonsverhoging.

Loonsverhoging, in het bijzonder de meer algemene, betekent geenszins alleen maar kostenstijging enerzijds en koopkrachttoeneming anderzijds. Voor kapitaalintensieve bedrijven stijgt wellicht de koopkracht voor hun producten méér dan de kosten, vooral bij relatief grote inkomenselasticiteit der vraag, welke men kan verwachten voor (semi-)luxe artikelen. Bovendien beduidt grotere koopkracht der arbeiders een vergrote „marginal propensity to consume" en vermindering der besparingen. Het zijn echter niet dit soort van problemen welke thans in het brandpunt der belangstelling staan. Het gaat nu om het verband tussen (stijgend) loon- en prijsniveau. Te dien aanzien hoort men thans theorieën verkondigen welke o.i. de toets der critiek niet kunnen doorstaan:

Op de Algemene ledenvergadering van het Verbond van Nederlandse Werkgevers heeft de heer Twijnstra onlangs de stelling geponeerd, dat de oorzaak der huidige „patho-

logische" arbeidsschaarste zou zijn de internationale inflatie ten gevolge van „over-full employment". De arbeiders zouden eisen hebben gesteld welke het verloop der arbeidsproductiviteit te boven gaan. (De heer Twijnstra liet intussen niet duidelijk blijken of dit naar zijn mening ook in Nederland het geval is). Hoe dit ook moge zijn, deze theorie is niet wel houdbaar. Loonstijging boven de waardeproductiviteit der arbeid zou de ondernemers nopen om de voortbrenging te beperken in plaats van juist koortsachtig te pogen nieuwe arbeidskrachten aan te werven. Heeft de heer Twijnstra alleen de fysieke productiviteit op het oog, dan gelden hiervoor dezelfde critische opmerkingen, die wij hierboven reeds aan een ander adres richtten.

Een andere beschouwing luidt — met enige variaties — in principe als volgt. Loonsverhoging is alleen toelaatbaar bij overeenkomstige stijging der arbeidsproductiviteit, anders geschiedt deze verhoging ten koste van andere groepen en er ontstaat inflatie, welke dan a.h.w. anticipeert op expansie der geldcirculatie. Tegen deze zgn. „looninflatie" zouden de monetaire autoriteiten betrekkelijk machteloos staan; als lonen en prijzen stijgen zou — volgens deze theorie dan altijd — de geldcirculatie wel toe moeten nemen. Op dit betoog past o.i. het volgende antwoord. De loonkosten kunnen stijgen ten koste van de beloningen der andere productiefactoren of van de ondernemerswinst; bij arbeidsschaarste is een dergelijke gang van zaken volkomen logisch en acceptabel. Gaat de ondernemer alsnog over tot prijsverhoging, dan zijn vermoedelijk afnemende der vraag en prijsdaling het gevolg. Wel kan loonsverhoging op een bijzondere wijze niet ten koste gaan der andere productiefactoren of van de winst, nl. door uitbreiding der geldcirculatie via credietexpansie der handelsbanken en/of geldcreatie ten behoeve der Overheid. De alsdan optredende prijsstijging verhindert de inkomensredistributie tussen de arbeiders en de overige deelnemers aan het productieproces, terwijl de ondernemer bovendien profiteert van het „nahinken" der starre kostenelementen. Tussen ultimo December 1950 en ultimo 1954 groeide de geldcirculatie (chartaal plus giraal) van f 7.156 mln tot f 9.172 mln (September 1955: f 9.721 mln). Van December 1953 tot April 1955 stegen de debetsaldi der handelsbanken met f 500 mln, d.w.z. met 36 pCt. Wij zullen hier ter plaatse ons niet gaan verdiepen in het vraagstuk in hoeverre een zgn. „kruipende inflatie" conditio sine qua non vormt voor een groeiende welvaart. Maar de monetaire verschijnselen werpen wel een enigszins ander licht op het gepretendeerde nauwe verband tussen loonsverhoging en prijsstijging. Dat de verhouding tussen nominaal nationaal inkomen en binnenlandse geldcirculatie ongewijzigd is gebleven bewijst niets tegen het inflatoire effect der credietexpansie, want eerstgenoemde factor is een afhankelijk variabele van de laatstgenoemde. De Nederlandsche Bank heeft dan ook met de handelsbanken besprekingen over de crediet-

politiek gevoerd. Zoals bekend kan de verplichte kasreserve der handelsbanken bij De Nederlandsche Bank worden verhoogd van 10 tot 15 pCt, terwijl De Nederlandsche Bank bovendien de particuliere banken kan verplichten alle credieten boven een bepaald maximum te dekken door schatkistpapier („ijkskastprocedure"). De buitenlandse circulatiebanken hebben in de loop van 1955 hun toevlucht genomen tot discontoverhoging, in Engeland zelfs van 3 tot 4½ pCt.

Conclusie.

Uit het bovenstaande zouden wij de conclusie willen trekken, dat, in zoverre er sprake is van een inflatoire ontwikkeling, deze dient te worden geweten aan te ruime geldcreatie t.b.v. Overheid en particulieren en niet aan de loonronden, welke het loon nog niet eens op evenwichtsniveau hebben kunnen brengen; bij het huidige loon overtreft de vraag het aanbod. Prijsverhoging van een productiefactor zonder méér geeft geen aanleiding tot een inflatoire ontwikkeling. Wel is het zeer goed mogelijk, dat credietrestrictie tevens de spanning op de arbeidsmarkt zal verminderen door afnemende vraag naar arbeidskrachten. Het tot dusverre betoogde heeft geen pleidooi willen zijn voor absoluut vrije loonvorming. Aangezien de arbeidsmarkt bilateraal-monopoloïde van aard is, kan loonopdriving boven het evenwichtsniveau voorkomen, hetgeen contrôle op de loonvorming wenselijk maakt. Looncontrôle — welke dan meestal zal neerkomen op een loon beneden het evenwichtsniveau — moge ook gewenst en zelfs noodzakelijk zijn met het oog op vereiste investeringen teneinde onze concurrentiepositie op de exportmarkten te verstevigen en de werkgelegenheid te handhaven. Doch dan moet men deze motieven voorop stellen en zich niet baseren op een hoogst dubieuze Looncontrôle — welke dan meestal zal neerkomen op Prof. Witteveen in dit blad ³⁾ en de daarop gevolgde maatregelen met betrekking tot de vennootschapsbelasting blijken overigens de investeringen op het ogenblik juist te moeten worden afgeremd.

Hoe staat het nu met de kans op een rationele loonvorming in het licht van het onlangs uitgebrachte advies der Sociaal-Economische Raad over de te voeren loonpolitiek? Bepaalde passages wijzen in de door ons aangeduide richting; de S.-E.R. ziet nl. als één der te verwezenlijken grondgedachten: overeenstemming van het loonniveau met de fundamentele economische en sociale factoren. Ook wordt er gesproken over bedrijfstakinggewijze loonvorming, waarbij met de bijzondere economische en sociale omstandigheden der afzonderlijke takken van bedrijf rekening zal worden gehouden. In hoeverre bij het toekomstige loonbeleid de economische factoren metterdaad een (zeer) belangrijke rol zullen gaan spelen zal de practijk moeten uitwijzen.

³⁾ „Cyclus der averechtse conjunctuurpolitiek?", door Prof. Dr H. J. Witteveen in „E.-S.B." van 19 October jl.
Amsterdam.

Drs H. HOELEN.

Herstel en handhaving van de convertibiliteit

Op de jl. Zaterdag te Utrecht gehouden jaarvergadering van de Vereniging voor de Staathuishoudkunde vormde de convertibiliteit het onderwerp voor de discussie. Door de heren Prof. Dr G. M. Verrijn Stuart, Dr F. W. C. Blom en Dr J. Wemelsfelder waren praeadviezen uitgebracht over de volgende vragen: Langs welke weg kan de terugkeer tot convertibiliteit van de voornaamste geld-

eenheden worden bevorderd en wat zouden daarvan de implicaties zijn op korte en op lange termijn? Welke handelspolitieke maatregelen dienen met het streven naar herstel van de convertibiliteit gepaard te gaan? Welke rol kunnen internationale instituten als G.A.T.T., O.E.E.S. en E.B.U. daarbij spelen?

In zijn praeadvies gaat Prof. Verrijn Stuart uit van het

feit, dat de wenselijkheid van terugkeer naar een algemene, onbeperkte convertibiliteit ¹⁾ in beginsel vrij algemeen wordt erkend. Ook is het zo, dat vele landen de toestand van convertibiliteit in feite reeds heel dicht benaderen of dat slechts een betrekkelijk geringe afstand hen daarvan scheidt. De reden, dat men zich desondanks huiverig betoont voor het wagen van de grote stap, is de onzekerheid betreffende de vraag of een toestand van algemene convertibiliteit duurzaam houdbaar is. Dit probleem acht Prof. Verrijn Stuart belangrijker dan de voor sommige landen aan de overgangsfase naar convertibiliteit verbonden problemen van binnenlandse sanering op monetair gebied en koersaanpassing. Wanneer uitgegaan wordt van de veronderstelling dat vaste wisselkoersen zullen worden nagestreefd dan is voor handhaving van een normaal betalingsbalansevenwicht bij convertibiliteit coördinatie van de geldpolitiek in de deelnemende landen beslist noodzakelijk. Het met elkaar in de pas lopen van de deelnemende landen is echter nog niet voldoende. De gemeenschappelijk gevoerde geldpolitiek moet ook zinvol zijn: er moet sprake zijn van monetaire stabiliteit. Deze kan op verschillende manieren worden geïnterpreteerd. De beste praktische oplossing acht Prof. Verrijn Stuart de handhaving van een redelijk stabiel prijspeil van goederen en diensten (bij handhaving van een hoge graad van werkgelegenheid), waarbij stijgingen van de productiviteit i.p.v. in dalende prijzen in stijgende lonen tot uitdrukking kunnen komen.

Wanneer zich nu echter in een der toonaangevende landen, met name in de Verenigde Staten, bijv. door externe oorzaken een depressie zou ontwikkelen dan zou deze zich via het vrije multilaterale betalingsverkeer naar andere landen voortplanten, welke daardoor gedwongen zouden kunnen worden tot het wederom invoeren van kwantitatieve restricties, hetgeen het einde van de convertibiliteit zou betekenen. De ervaring na de oorlog heeft echter geleerd, dat de kans op een dergelijke depressie gering is. De verbetering van de conjunctuurstabilisatiemethoden maakt dit verklaarbaar. Wel bestaat kans op herhaling van recessies, zoals deze zich bijv. in 1948/49 en 1953/54 in de Verenigde Staten hebben voorgedaan. In 1953/54 is echter gebleken, dat de Westeuropese betalingsbalans hiertegen voldoende bestand is.

Dreigt echter nog niet van een andere zijde gevaar, namelijk van de ontwikkeling van structurele betalingsbalanstekorten, welke tot periodieke devaluaties of tot het instellen van zwevende koersen zouden kunnen nopen? Hier stuiten wij op de door sommigen aangehangen overtuiging dat een permanent dollartekort onvermijdelijk is i.v.m. een sterker productiviteitsaccres in de Verenigde Staten dan in Europa. Dit zou een prijsdruk op de wereldmarkt veroorzaken, welke in landen waar de productiviteit minder snel stijgt tot deflatie en loondaling zou moeten leiden, wil men vaste koersen handhaven. Deze ontwikkeling is echter ondenkbaar wanneer de door Prof. Verrijn Stuart bepleite opvatting van monetaire stabiliteit als de handhaving van een redelijk stabiel prijspeil wordt gevolgd.

De bovengeschetste leer van het structurele dollartekort is een van de argumenten waarop convertibiliteit met zwevende wisselkoersen, althans t.o.v. de dollar, wordt bepleit. Een ander argument voor zwevende koersen is nog, dat de landen dan in staat zijn een van het buitenland onafhankelijke conjunctuurpolitiek te voeren zonder

tot de invoering van kwantitatieve restricties over te gaan. Dit argument moge in de dertiger jaren van kracht zijn geweest, bij de huidige graad van conjunctuurstabilisatie en de veel grotere kansen op doorvoering van internationale coördinatie van de geldpolitiek, verliest het veel van zijn kracht. Bovendien zijn zwevende koersen niet bepaald bevorderlijk voor het in acht nemen van de zo zeer gewenste monetaire discipline. De voorkeur van Prof. Verrijn Stuart gaat mede hierdoor uit naar convertibiliteit met vaste wisselkoersen.

Ten slotte rijst de vraag, of men zoals in de dagen van de gouden standaard weer moet vertrouwen op de vrijwillige toepassing van de spelregels door de deelnemende landen. Het antwoord hierop is ontkennend. Een internationaal monetair instituut met als taak op het naleven van de spelregels toe te zien en het opvolgen daarvan door credietverlening te vergemakkelijken is een volstrekte noodzakelijkheid. In dit verband is echter het ontworpen European Monetary Agreement als opvolger van de E.B.U. geen vooruitgang te noemen, omdat het automatische crediet zoals dit in de E.B.U. bestaat er in is beperkt tot een verrekeningsperiode van 1 maand, hetgeen onvoldoende moet worden geacht om alle moeilijkheden soepel op te vangen. Uit een institutioneel oogpunt ziet Prof. Verrijn Stuart de toekomst van de convertibiliteit dan ook met enige zorg tegemoet.

Dr F. W. C. Blom pleit in zijn praeadvies eveneens voor convertibiliteit met vaste wisselkoersen. Voor de handhaving van betalingsbalansevenwicht is dan in de eerste plaats vereist, dat de binnenlandse prijzen en inkomens in harmonie blijven met de wereldmarkt. Daartoe is een zekere soepelheid van lonen en prijzen nodig, welke in Nederland wel aanwezig is volgens *Dr Blom* en in andere landen door geleidelijke opheffing van handelsbelemmeringen weer moet worden hersteld. In de tweede plaats is vereist handhaving van het monetair evenwicht in de deelnemende landen, d.w.z. de nationale bestedingen moeten gelijkblijven aan het nationaal inkomen plus kapitaalimport minus kapitaalexport. Tegen interne verstoring van het monetair evenwicht dient te worden gewaakt, doch een uit het buitenland komende in- of deflatoire druk dient men ongehinderd te laten doorwerken om het betalingsbalansevenwicht zonder aantasting van de convertibiliteit en zonder koerswijziging te herstellen. Als deze gedragslijn zowel door overschot- als tekortlanden wordt gevolgd, zal in beide het aanpassingsproces worden vergemakkelijkt.

Dr Blom beklemtoont eveneens de noodzaak van oriëntering van de monetaire politiek der individuele landen op een gemeenschappelijk aanvaarde norm. De moeilijkheid is echter dat het praktisch niet mogelijk is een voor alle tijden geldende norm voor monetaire politiek voor te schrijven, welke zowel aan de eisen van waardevast geld als aan die van behoorlijke bedrijvigheid voldoet. Steeds is een compromis nodig en dat is slechts denkbaar als men de wegen vindt de conjunctuurpolitiek in meerdere mate op monetair neutrale wijze uit te voeren. In feite zijn wij, aldus *Dr Blom*, nog lang niet toe aan een behoorlijk georganiseerde internationale monetaire conjunctuurpolitiek en zal het er wel op neerkomen, dat de Verenigde Staten met hun primair op de binnenlandse bedrijvigheid gerichte monetaire conjunctuurpolitiek de pas zullen aangeven.

¹⁾ *Dr Blom* wijst er vervolgens op, dat herstel van de convertibiliteit een sterke toename van de totale wereldbehoefte aan internationale liquiditeiten mee zal brengen.

¹⁾ Convertibiliteit gedefinieerd als de mogelijkheid om onbelemmerd een bepaalde geldeenheid tegen andere geldeenheden te verwisselen en deze laatste vrijelijk aan te wenden in het internationale goederen-, diensten- en kapitaalverkeer. In zijn praeadvies beperkt Prof. Verrijn Stuart zich in hoofdzaak tot de Westeuropese landen en tot convertibiliteit op lopende rekening, welke thans het meest actueel is.

Want betalingsbalanstekorten kunnen dan niet meer met kwantitatieve restricties worden bezworen, terwijl de mogelijkheid van devaluatie bij tijdelijke zwakte van een convertibele valuta het gevaar van valutaspeculaties oproept, welke eveneens grotere deviezenreserves noodzakelijk maken. Bovendien is een sprongsgewijze toename van de wereldbehoefte aan internationale liquiditeiten mogelijk, bijv. wanneer wantrouwen in het toekomstig verloop van de wereldconjunctuur de internationale liquiditeitsvoorkeur doet stijgen. Het goudwisselstelsel, waarbij door secundaire landen als valutadekking naast goud ook saldi in de convertibele valuta van Londen en New York worden gebruikt, en welk stelsel thans weer een omvang heeft bereikt die groter is dan ooit tevoren, biedt hiervoor geen oplossing. In de dertiger jaren is gebleken, welke catastrofale gevolgen kunnen ontstaan, wanneer deze saldi gelijktijdig tegen goud worden opgevraagd. Een bevredigende voorziening moet voor een groot deel worden gezocht in een elastisch internationaal credietstelsel van grote omvang. Dr Blom denkt hierbij aan een internationale centrale bank, waarbij elk land verplicht is saldi aan te houden en die op haar beurt aan in moeilijkheden verkerende landen tijdelijke overbruggingscredieten verstrekt. In dit opzicht wordt ook door Dr Blom de toekomstige vervanging van de E.B.U. door het Europees Monetair Fonds een achteruitgang genoemd.

Zwevende wisselkoersen acht Dr Blom in beginsel geheel verwerpelijk, omdat ze in strijd zijn met de grondgedachte, dat elk land een integrerend onverbrekelijk geheel van de wereldeconomie uitmaakt. Voor een juiste internationale arbeidsverdeling moet elk bedrijf bij zijn investeringen rekening kunnen houden met vaste omrekeningsfactoren tussen de verschillende valuta's. Beperkt zwevende koersen met een spreiding van bijv. 5 pCt om de officiële pariteit zijn beter te waarderen omdat een tijdige kleine devaluatie tot een soepele aanpassing van de binnenlandse omstandigheden en bedrijvigheid aan de eisen van de wereldmarkt kan leiden, mits althans een verstandige, deflatoir gerichte binnenlandse politiek het ontstaan van nominale loonsverhogingen verhindert. In de praktijk is het gevaar echter groot, dat als de mogelijkheid van koersveranderingen tot een normaal wapen van gezonde valutapolitiek gerekend wordt, telkens belangengroepen op koersverlaging aandringen. En het is duidelijk, dat elke onverantwoorde koersverlaging onvermijdelijk op een binnenlandse loonen prijs-spiraal zou uitlopen. Zij, die bewegelijke wisselkoersen bepleiten met het oog op de mogelijkheid van een autonome monetaire politiek, moeten bedenken, dat er in dit opzicht weinig verschil is tussen vaste en zwevende koersen, althans wanneer men aanneemt, dat wisselkoerswijzigingen zich in de binnenlandse prijzen en lonen volledig voortplanten.

Ten slotte betoogde Dr Blom, dat indien Engeland blijft talmen met de voortgang naar werkelijke dollarconvertibiliteit van het pond sterling, Nederland zich hierbij neer kan leggen en de dollarconvertibiliteit van de gulden nog wat uitstellen of met België en West-Duitsland de dollarconvertibiliteit kan herstellen buiten het pond sterling om. Volgens Dr Blom zou dit laatste een goede aansporing voor Engeland kunnen zijn.

Dr J. Wemelsfelder beperkt zich in zijn praeadvies voornamelijk tot de handelspolitieke aspecten van de convertibiliteit, waarbij voorshands slechts lopende transacties en (nagenoeg) vaste wisselkoersen als uit-

gangspunt worden genomen. Wat de algemene problemen van de convertibiliteit betreft concludeert hij o.a. dat interne²⁾ convertibiliteit niet noodzakelijk externe²⁾ convertibiliteit mogelijk maakt. De reden, dat bijv. Canada wel en Zwitserland niet tot externe convertibiliteit is overgegaan (hoewel beide landen praktisch volledige interne convertibiliteit kennen), is, dat Zwitserland zich in Europa geplaatst ziet tegenover diverse landen, die door gebrek aan materiële interne convertibiliteit in staat en bereid zijn door manipulaties met kwantitatieve restricties tegenover het Zwitserse gebied te discrimineren teneinde op die wijze d.m.v. Zwitserse francs dollars te verdienen. Dit zou verschrompeling van het internationale handelsverkeer betekenen. Bij Canada speelt deze moeilijkheid niet, omdat de relatieve intensiteit van de vraag van de niet-convertibele landen naar zijn exportproducten niet zwakker is dan naar die van de andere extern convertibele landen.

Ook is externe convertibiliteit niet denkbaar zonder een voldoende mate van interne convertibiliteit in de betreffende landen, daar anders een wederzijdse beperking van het handelsverkeer zou plaatsvinden met het oogmerk harde valuta te verwerven. Wat de noodzakelijke internationale spelregels, die de convertibiliteit moeten ondersteunen of omlijsten betreft, kan opgemerkt worden, dat de kern hiervan feitelijk ligt in twee vraagstukken:

1. voorkomen moet worden, dat de convertibiliteit tot benadeling van de nationale economieën van de partnerlanden leidt;
2. anderzijds moeten de landen worden weerhouden om door bepaalde economisch-politieke maatregelen de effecten van de convertibiliteit te frustreren.

M.a.w. welke mogelijkheden bestaan er onder convertibiliteit nog voor invoerbeperkingen en export-subsidies en welke zijn de mogelijkheden en wenselijkheden van harmonisatie der monetaire politiek? Geconcludeerd werd dat exportrestricties niet altijd behoeven te strijden met de convertibiliteitsgedachte, bijv. als ze bestemd zijn voor opvoedende protectie van bepaalde bedrijven of bedrijfstakken of als ze moeten dienen om onderontwikkelde gebieden het financieren van de import van kapitaalgoederen mogelijk te maken. In sommige gevallen kunnen invoerrechten of exportsubsidies zorgen voor een juistere prijsvorming, doordat ze de prijsverhoudingen in overeenstemming brengen met de werkelijke schaarsteverhoudingen. Dit komt de arbeidsverdeling ten goede, zodat invoerbelemmeringen dan zelfs geheel passen in de doeleinden der convertibiliteit.

Wat de te volgen monetaire politiek betreft herinnert Dr Wemelsfelder er aan, dat aanpassing van een passieve betalingsbalans d.m.v. deflatie stuit op het gevaar van werkloosheid. Het middel van valutadepreciatie leidt volgens de voorstanders van gefixeerde wisselkoersen tot stijging van de kosten van levensonderhoud en als de lonen aan deze kosten gekoppeld zijn tot loonstijging en opnieuw ongunstige beïnvloeding van de betalingsbalans. Resteert dan echter nog de mogelijkheid van inflatie in het land met de actieve betalingsbalans. Vooral bij onvoldoende deviezenreserves en beperkte mogelijkheid tot credietverlening hangt de convertibiliteit in niet onbelangrijke mate af van de surpluslanden. In de thans bestaande internationale spelregels vindt men hierover echter weinig of niets. In het algemeen blijkt uit de

²⁾ Convertibiliteit behoeft niet uitsluitend betrekking te hebben op zowel ingezetenen als niet-ingezetenen, doch kan beperkt zijn tot één van beide groepen. Bij interne convertibiliteit, bijv. van de gulden, is de inwisselbaarheid in goud of in de valuta's van andere landen beperkt tot ingezetenen. Bij externe convertibiliteit van de gulden geldt de vrije inwisselbaarheid van deze valuta alleen voor niet-ingezetenen.

beschouwingen van Dr Wemelsfelder dat het zeer moeilijk is spelregels op te stellen, die onder alle omstandigheden bevredigend werken.

In tegenstelling tot de voorgaande praeadviseurs pleit Dr Wemelsfelder voor convertibiliteit met flexibele wisselkoersen en wel speciaal in verband met het volgende. Hoewel de relatieve schaarste van de dollar momenteel minder scherp is, is het niet zeker of deze zich door een recessie of door het wegvallen van militaire en economische hulp niet opnieuw scherp zal manifesteren. Dit zou de positie van het pond in ernstige moeilijkheden brengen. Het blijft twijfelachtig, of de Engelse Regering dan bereid zou zijn aan convertibiliteit van het pond de voorrang te geven boven het voorkomen van interne deflatie en werkloosheid. Een grotere mate van flexibiliteit van de wisselkoers zou hier uitkomst kunnen bieden en de moeilijkheden van het vinden van behoorlijke, soepele spelregels om de convertibiliteit met vaste koersen onder dergelijke omstandigheden toch te laten functioneren wegnemen. Bovendien zouden flexibele wisselkoersen een oplossing vormen voor het bestaande tekort aan internationale liquiditeiten.

* *

* *

Bij de vrije en paneldiscussie³⁾, welke naar aanleiding van deze praeadviezen werden gehouden, kwamen o.a. de volgende gezichtspunten naar voren:

Dr F. Hartog releveerde, dat voor de relatief harde kern in de E.B.U., nl. de landen België, Nederland, West-Duitsland en Zwitserland, de keus bestaat tussen het wachten met externe convertibiliteit op Engeland en het zelfstandig extern convertibel worden. In het laatste geval dienen deze landen niet alleen voor hun eigen dollarreserves maar ook voor die van de niet-convertibele landen te zorgen. Hij bepleitte daarom als tussenweg wederzijdse externe convertibiliteit tussen deze landen onderling. Tegenover het bezwaar, voor Nederland, dat zijn belangrijkste crediteurlanden — nl. België en West-Duitsland — dan binnen dit systeem zouden vallen en zijn voornaamste debiteur — nl. het sterlinggebied — er buiten, kan gesteld worden, dat onze handelsbalans met West-Duitsland waarschijnlijk minder passief zal worden als de bewapening daar op gang komt en dat op het ogenblik onze sterlingvorderingen reeds voor 3/4 in goud en dollars via de E.B.U. worden afgerekend.

Prof. Witteveen merkte op, dat het grote argument tegen fluctuerende wisselkoersen, zoals dit ook in het praeadvies van Dr Blom kan worden aangetroffen, is, dat zij strijdig zijn met de internationale arbeidsverdeling. Echter bij de internationale handel gaat het om de relatie tussen de goederenprijzen in binnen- en buitenland. De prijsrelatie behoeft bij fluctuerende koersen niet méér te schommelen dan bij vaste koersen en evenmin strijdig te zijn met de schaarsteverhoudingen. Gebeleken is, dat de wisselkoersen zich aanpassen bij een algemene verandering in het prijsniveau als de schaarsteverhoudingen gelijk blijven. Bovendien zullen vaste wisselkoersen nooit zo vast zijn als men wel zou willen. In het verleden zijn aanpassingen telkens voorgekomen en dat waren dan schoksgewijze aanpassingen, welke wellicht schadelijker zijn voor de internationale handel dan fluctuerende koersen.

³⁾ Verhinderd om aan de paneldiscussie deel te nemen waren Prof. Kymmell en Prof. Van Berkum. In plaats daarvan waren aanwezig Mr H. F. van Leeuwen en Prof. Goedhart.

Een ander argument tegen fluctuerende koersen is, dat het internationale kapitaalverkeer bij vaste koersen gemakkelijker zal verlopen. Prof. Witteveen vroeg zich af, of het valutarisico bij zwevende koersen niet meevalt. De crediteur kan dit risico uitschakelen door in zijn eigen valuta te lenen. De debiteur lijdt dan koersverlies bij rente en aflossing als de koers van de valuta van het crediteurland stijgt door deflatie aldaar of inflatie in zijn eigen land. De eerste mogelijkheid lijkt onder de huidige omstandigheden onwaarschijnlijk. In het tweede geval moet de debiteur weliswaar in zijn eigen valuta gemeten meer betalen, maar daar staat dan tegenover dat de koopkracht van zijn eigen valuta ook is gedaald.

Als derde argument wees spreker op de waarschijnlijkheid van inflatoire ontwikkelingen nu eens in het ene, dan weer in het andere land, waartegen men zich met fluctuerende koersen kan beschermen. En ten slotte zullen eerder fluctuerende dan vaste koersen tot monetaire discipline voeren, omdat een interne inflatie dan met volle kracht in eigen land doorwerkt zonder de mogelijkheid van gedeeltelijke export, terwijl men in dit geval ook niet hoeft te discussiëren over de vraag of de interne inflatie in het binnenland of in het buitenland veroorzaakt werd. Spreker vroeg zich af, of, indien convertibiliteit bij vaste wisselkoersen niet op korte termijn binnen het bereik ligt, het niet beter is tot het principe van fluctuerende koersen over te gaan.

Dr Holtrop keerde zich tegen het principe van de automatische credietverlening zoals dit door Prof. Verrijn Stuart en Dr Blom was bepleit. Enerzijds omdat tegenover deze credietverlening (welke veelal een permanent karakter aanneemt) monetaire credietgeving (geldcreatie) in de crediteurlanden staat en anderzijds omdat het dan de debiteurlanden te gemakkelijk wordt gemaakt inflatie te plegen of dollardiscriminatie te handhaven bij gelijktijdige invoer via de partners zonder deze discriminatie. De credietgeving krachtens het E.M.A. is niet automatisch, maar afhankelijk van het betreffende geval en zou uit besparingen worden gefinancierd, waardoor in het surplusland de deflatoire invloed hiervan wordt gesteld tegenover de inflatoire impuls uit het deficitland. Dr Holtrop wees in dit verband op de grote credieten welke Nederland reeds in het kader van de E.B.U. heeft verleend. Hij vroeg zich af, of we de handhaving van de liberalisatie door inferende deficitlanden moeten kopen met automatische credietverlening. Als dergelijke locale inflaties te wijten zijn aan bijv. onjuiste overheidspolitiek lijkt het hem beter deze af te dammen door het toestaan van kwantitatieve restricties aan het deficitland, hetgeen zeker aanvaardbaar is als het om kleine landen gaat.

Prof. De Roos wees er op, dat niet een optimale arbeidsverdeling het uiteindelijke doel is van convertibiliteit, maar optimale behoeftebevrediging. Deze is alleen te bereiken bij full employment. Bij vaste wisselkoersen kan men genoodzaakt zijn inflatie- of deflatieprocessen te importeren, de laatste met de mogelijkheid van werkloosheid i.v.m. het feit, dat de geldlonen star zijn naar beneden. Fluctuerende koersen vormen dan een beter instrument tot het bereiken van de bovengenoemde doeleinden. Het nadeel van het nastreven van een redelijk stabiel prijspeil, zoals dit door Prof. Verrijn Stuart is verdedigd, is dat de noodzakelijke aanpassingen van de productiestructuur juist de prijsvorming als indicator nodig hebben. Deze indicator blijft bij flexibele wisselkoersen behouden.

Prof. Posthuma waarschuwde tegen het gevaar, dat koersfluctuaties zich gaan weerspiegelen in de lonen,

hetgeen een cumulatief proces tot gevolg zou hebben, speciaal nu in het algemeen de tendentie in de richting van inflatie gaat.

Jhr Mr Van Lennep was van oordeel, dat Engeland wel degelijk werkt aan het convertibel maken van zijn valuta. Het belang, dat Engeland daarbij heeft, is het weer centraal maken van het pond sterling. Engeland zal echter eerst het belangrijke en ernstige vraagstuk van de solvabiliteit van de sterlingarea moeten oplossen. De vraag is, of de sterlinglanden ook na convertibiliteitsherstel bereid zullen zijn hun grote saldi blijvend in Londen aan te houden. Voorts achtte hij de beschouwingen van Dr Blom t.a.v. de internationale liquiditeitspositie te alarmerend. De heer Blom betoogde, dat convertibiliteit bij vaste koersen de internationale liquiditeitsvoorkeur doet toenemen, omdat interen op de deviezenreserves dan het enige middel is om tijdelijke betalingsbalanstekorten te overbruggen. Mr Van Lennep wees er echter op dat ook bij convertibiliteit de mogelijkheid tot het wederinvoeren van kwantitatieve restricties kan worden gehandhaafd als „noodrem”, waarvan men echter — evenals bij de spoorwegen — geen misbruik mag maken.

Rotterdam.

Drs G. SWINKELS.

AANTEKENING

Ademend prijsniveau

Het vraagstuk der convertibiliteit brengt de vraag naar de betekenis van eensgezindheid van de bankpolitiek opnieuw naar voren. Men is het er over eens, dat er een zeker verband moet bestaan tussen de in verschillende landen te nemen maatregelen, terwijl bij een klein land als het onze van grote zelfstandigheid op dit gebied niet eens sprake kan zijn.

Betekent dit nu, dat, indien men bijv. met het oog op de handhaving van de conjunctuur de voorkeur geeft aan een stabiel prijsniveau (en een ander praktisch bruikbare maatstaf is nog niet gevonden), men ook in alle landen *afzonderlijk* een stabiel prijsniveau moet handhaven? De vraag is actueel, want het is duidelijk, dat men in sommige landen thans verder gaat met de creditrestrictie dan in andere en dit een inbreuk schijnt te zijn op de norm van eensgezindheid onder de centrale banken.

Wanneer ik zeg, dat volkomen conformiteit van bankpolitiek niet natuurlijk zou zijn, dan ben ik mij bewust, een term te gebruiken, die niet zonder gevaar is. „Natuurlijk” betekent hier, overeenkomstig Marshall's uiteenzettingen: normaal, d.w.z. in harmonie met de omstandigheden. Als alle prijzen normaal zijn en ook de reacties van de mensen op de prijzen, dan komt er geen crisis.

Dit zal dus een van de overwegingen moeten zijn, die bij conjunctuurpolitieke maatregelen een rol spelen. Nu kan het zijn, dat ook normale bewegingen te heftig of anderszins onbevredigend zijn en in die gevallen mag men verder gaan met ingrijpen en bijv. trachten, de gang der hoeveelheden te beïnvloeden. Een stabiel normaal is trouwens geen kwaad uitgangspunt voor alle economische politiek, al zal men hier een dynamisch normaal op het oog moeten hebben, een begrip overigens, waarmee vele moeilijkheden verbonden zijn, die ik elders in beschouwing genomen heb en die wij hier voorbij zullen gaan.

Wat is nu „natuurlijk” met betrekking tot het onderhavige probleem? Zelfs, wanneer men uitgaat van een toestand, waarbij het prijsniveau in alle landen stabiel gehouden wordt en dit zonder bezwaren kan gebeuren, kan deze toestand toch nooit duren. Als een stad of streek in Nederland teveel in het centrum van het land koopt, terwijl het minder naar andere streken levert, dan zal in die streek onherroepelijk een druk op de prijzen ontstaan.

In de tijd van de zuivere gouden standaard gebeurde op internationale schaal vrijwel precies hetzelfde. Een land, dat teveel importeerde of te weinig exporteerde, moest in goud salderen, terwijl andere landen hun goudvoorraad zagen vermeerderen. Voor zover nu in het „zwakke” land goud aan het verkeer onttrokken werd en in de andere landen het ontvangen goud aangemunt werd, was het gebeuren dus precies zoals in het geval van een landstreek in één land. Nu gaf dat aanleiding tot maatregelen, die hier als bekend verondersteld mogen worden, en welke zinloze en al te hevige bewegingen van het goud wilden voorkomen. In dit alles was dus nog niets dat abnormaal, onnatuurlijk of niet zinvol kon worden gevonden.

Maar het is duidelijk, dat er ongelijksoortige bewegingen van de prijsniveaus in verschillende landen moeten zijn, wanneer het zo gaat. Zodat, indien men zich aan de „natuurlijke” norm wil houden, van een internationaal stabiel prijsniveau geen sprake kan zijn. Wel kan men zich dit als ideaal stellen, maar men moet er, wanneer elk land afzonderlijk beschouwd wordt, ook van af kunnen wijken.

Men weet, waarom de hier beziene gang van zaken als heilzaam beschouwd werd: het teveel importerende land defleerde en dit herstelde automatisch de betalingsbalans, want zo lang dit niet het geval is, blijft de goudstroom voortgaan. Niet zelden echter leidde dit proces tot het vallen van munten en bij het tot stand komen van depressies is het vaak een belangrijke factor geweest. In de tijd, toen de lonen nog mede omlaagbogen in een tijd van deflatie, waren de gevolgen voor de conjunctuur niet zo ernstig, doch thans kan men zeggen, dat een deflatie, die enige tijd duurt, de winsten doet verminderen of wel een stijging van winsten tot staan kan brengen. Het laatste is niet altijd ongunstig.

Het is duidelijk, dat, nu het geld niet vrijelijk van land tot land stroomt, een compensatie voor het vroegere automatisch herstel moet worden gevonden. Gedeeltelijk is er ook nu nog automatisch herstel, maar toch treden genezende, kleine deflatoire golven niet altijd op, waar zij wenselijk zouden zijn. Het moet dus in sommige landen tot kleine terugbewegingen van geldomloop en conjunctuur komen, maar het is duidelijk, dat de deflatoire politiek thans weinig armslag heeft. In die gevallen zal men dan ook een wijziging van de wisselkoers voor lief moeten nemen; althans, indien het euvel van een slechte betalingsbalans permanent blijkt te zijn. Het is nu aan economisten, te bepalen, op welk punt een deflatie de winsten dermate zal beschadigen, dat het sanerend middel erger dan de kwaal kan worden.

Voor zwevende koersen voelen handel noch industrie veel, terwijl banken en beurzen er al niet anders over denken. Op deze wijze kan men dus niet uit de impasse raken. Men moet het probleem dus met de gewone middelen oplossen. Laat men dit na, dan heeft het uit de aard der zaak weinig zin, over volledige convertibiliteit te spreken.

Leiden.

Dr W. L. VALK.

AMSTLEVEN

Levensverzekering

**BUREAU VOOR
PERSONEELVERZEKERING****GELD- EN KAPITAALMARKT****De geldmarkt.**

De geldmarkt bleef gedurende de verslagweek zeer ruim, met ongewijzigde marktdisconto's en callgeld-notering.

Van de mogelijkheid, om schatkistpapier bij de Agent te kopen werd al direct na de openstelling gebruik gemaakt; van 18 t/m 21 November werd voor ca f 23 mln jaarspromessen en f 37 mln aan vijfjaarsbiljetten afgenomen. In de daarop volgende dagen zou, naar in marktkringen verluidt, de belangstelling voor dit papier echter aanzienlijk zijn geluwd.

Vnl. ten gevolge van genoemde aankopen steeg het tegoed van het Rijk bij de Centrale Bank tussen 14 en 21 November met ca f 70 mln, terwijl dat van de banken met f 63 mln daalde. Laatstgenoemde instellingen versnoepten hierdoor echter bij lange na nog niet hun laatste oortje. Hun resterend tegoed bij De Nederlandsche Bank bedroeg per 21 November nl. altijd nog f 695 mln, of bijna f 200 mln méér dan hetgeen naar schatting op grond van de verplichte minimum-kaspercentages vereist is.

De kapitaalmarkt.

Op de aandelenmarkt verdween de afgelopen week een flink deel van de zwartgalligheid, die hier weken aaneen het marktbeeld heeft beheerst. De algemene aandelenindex veerde met bijkans 9 punten (d.i. ruim 4 pCt) op en bereikte hierdoor een niveau (nl. 222,5), dat in October en November niet meer was voorgekomen. De gestegen belangstelling uitte zich voorts ook in een grotere aandelenomzet ter beurze dan vorige weken.

Zoals ook tot September jl. herhaaldelijk het geval was, speelden buitenlandse invloeden bij de jongste koersstijging op het Damrak de eerste viool. Het startsein werd gegeven door Koninklijke Olie, welk fonds zich plotseling in een levendige arbitragevraag mocht verheugen. Aan de wieg van deze herwaakte belangstelling in New York stond o.a. het gerucht van een hergroepering van de belangen in diverse valutagebieden bij dit concern. Naast deze injectie van buitenlands kapitaal met verzegellende geruchtenstroom droeg voorts ook de vergadering van Unilever, waar de agiobonus officieel werd goedgekeurd en optimistische uitlatingen over de situatie bij dit concern werden gedaan, tot de stemmingsverbetering bij.

Door de indiening van een wetsontwerp tot oprichting van een industrieel garantiefonds zijn de plannen hieromtrent, na jarenlange discussie, toch eindelijk in de sfeer van de realisatie gekomen. Voorlopig zal dit fonds, dat uit de tegenwaarderekening zal worden gevormd, f 30 mln groot zijn. Het voornemen is, op deze wijze de kleinere en middelgrote ondernemingen te helpen met het verkrijgen van risicodragend kapitaal; de transacties zullen in principe beneden f 1 mln liggen. Dit brengt mede, dat het hier vnl. een andere categorie van onder-

nemingen betreft dan die, welke zich tot de publieke kapitaalmarkt richt.

Op de obligatiemarkt is de laatste weken een stroom van emissies van het bedrijfsleven te constateren, waarbij wat de condities betreft wat meer variatie bestaat, dan tot voor kort het geval was.

Enige grote industriële ondernemingen komen met 3½ pCt obligaties aan de markt. Hierbij heeft kennelijk de gedachte voorgezet, de beleggers slechts één kwart procentje meer te gunnen, dan hun door de semi-staats-bedrijven en hypotheekbanken wordt toebedeeld: Krenterigheid jegens de beleggers blijkt aldus niet het monopolie van de Staat der Nederlanden te zijn.

Andere ondernemingen zoeken het meer in de looptijd. Zo biedt het concern Utrechtsche Hypotheekbank aan houders van uitgelote pandbrieven, naast nieuwe 3½ pCt stukken met een maximum looptijd van 40 jaar, ook 3¼ pCt stukken met een maximum looptijd van 20 jaar à 99½ pCt aan.

Ten slotte worden er de laatste tijd nogal eens converteerbare obligaties uitgegeven, de afgelopen week door Enkes (f 0,8 mln) en door Ruhaak (f 0,6 mln), in beide gevallen met een rentevoet van 4 pCt à pari, en met voorrecht van inschrijving voor aandeelhouders.

	11 Nov. 1955	18 Nov. 1955	25 Nov. 1955
Aand. indexcijfers (1953 = 100)			
Algemeen	213,2	213,7	222,5
Internat. concerns	275,3	276,0	291,5
Industrie	161,2	161,5	163,8
Scheepvaart	154,2	157,9	162,5
Banken	145,6	147,5	148,9
Indon. aand.	162,1	160,0	163,4
Aandelen			
Kon. Petroleum	603	610	657½
Unilever	457¼	454	480
Phillips	352¾	351¼	367¾
A.K.U.	337¼	338¾	348¾
Kon. N. Hoogovens	378	379½	385
Van Gelder Zn	315½	325	335
H.A.L.	209	209½	212¼
Amsterd. Rubber	140¾	138	144
H.V.A.	157¼	153¼	157½
Staatsfondsen			
2½ pCt N.W.S.	76¾	76½	78½
3-3½ pCt 1947	99¾	99¾	99¾
3 pCt Grootboek 1946	96¾	97½	97½
3 pCt Dollarlening	96¾	96¾	96¾
Diverse obligaties			
3½ pCt Gem. R'dam 1937 VI ...	100½	100%	101¼
3½ pCt Bk v. Ned. Gem. 1954 II/III	97	97%	97¾
3½ pCt Phillips 1948	101	101	100¾
3½ pCt Westl. Hyp. Bank	96½	96	96

J. C. BREZET.

Abonneert U op E.S.B.

De Belgische geld- en kapitaalmarkt in October 1955

Tijdens de maand October bleef de geldmarkt betrekkelijk ruim. De bankdeposito's bleven vermoedelijk ongeveer op peil, zodat van de zijde der private banken het aanbod van callgeld bevredigend was. Alleen onderging de geldmarkt rond de 25e October de incidentie van de betaling op de lening van het Wegenfonds. Hierdoor werd de markt tijdelijk krapper. Met het oog op deze betaling verhoogden de banken trouwens hun herdisconto bij de Nationale Bank.

Verloop van de credietverlening

	Portefeuille handelspapier Nationale Bank	Herdisconto door de private banken	Crediet verleend aan de economie door de private banken
	(in mln fr.)		
Dec. 1954	9.512	9.126	39.210
Juni 1955	8.286	7.329	42.553
Juli 1955	9.923	9.330	40.653
Aug. 1955	8.352 a)	7.285	41.716
Sept. 1955	6.672	6.591	42.182
Oct. 1955	6.474 a)	—	—

a) Cijfer begin volgende maand meer karakteristiek voor de vervalldag.

Typisch voor het verloop van de liquiditeit van de markt was het herdisconto bij de Nationale Bank, dat op 20 October lichtjes beneden de 5 mrd fr. daalde, doch de volgende week 1.675 mln fr. toegenomen was. De rentevoeten op de geldmarkt blijven practisch onveranderd.

De toestand van de banken.

Enkele cijfers uit de globale bankstaten

(in mln fr.)

	31 Dec. 1954	30 Juni 1955	31 Aug. 1955	30 Sept. 1955
Actief				
Crediet aan de private economie	39.210	42.553	41.716	42.184
a. handelswissels	11.742	13.095	12.296	12.778
b. prolongaties en voorschotten	1.447	1.466	1.382	1.489
c. kascredieten	17.108	18.932	19.256	19.210
d. accepten	8.913	9.060	8.782	8.707
Crediet aan de Overheid	46.488	50.611	49.748	50.516
Passief				
Bankiers	6.728	7.637	7.489	7.981
Deposito's totaal	72.339	75.585	74.006	74.816
Deposito's op zicht	61.870	64.541	63.657	64.045
Deposito's op termijn	10.469	11.044	10.348	10.772
Kasbons	2.894	3.357	3.472	3.543
Totaal vreemde werkmiddelen	81.961	86.579	84.967	86.341
Totaal eigen middelen	6.705	6.954	6.955	6.961

Einde September lag de credietverlening aan de private economie lichtjes hoger dan einde vorige maand. De kascredieten blijven bij hun plafond; blijkbaar remmen de banken de aangroei van deze credieten wel enigermate ten voordele van deze onder vorm van mobiliseerbaar handelspapier.

De obligatiemarkt.

Doorgaans was de obligatiemarkt vast tijdens de maand October. De uitgifte van de 4 $\frac{1}{4}$ pCt lening Wegenfonds 1955/65 had omzeggens geen invloed op het koersverloop; slechts weinig arbitrageverrichtingen waren trouwens mogelijk. Anderdeels heeft de baisse op de aandelenmarkt tijdens de jongste weken de belangstelling van de beleggers voor vastrentend papier verhoogd, en wel in het bijzonder voor de effecten met nabije vervalldag. Ook de langlopende obligaties van het gemeentecrediet en van de grote steden waren minder prijshoudend evenals dergelijke waarden van private ondernemingen.

De lening van het Wegenfonds werd door de markt

vlot opgenomen: het bedrag was niet groot, terwijl de Overheid een zware toegeving heeft gedaan inzake de voorwaarden. Wat de emissie-activiteit voor volgend jaar betreft, kan nu reeds het volgende worden genoteerd:

- in 1956 vervallen voor 5.568 mln fr. genoteerde overheidsleningen;
- voor het financieren van de buitengewone begroting zou 9,7 mrd fr. op de markt moeten worden opgenomen.

Rentestand op de obligatiemarkt a)

(in pCt per einde maand)

	Gem. looptijd	Aug. 1948	Juni 1950	Juni 1951	Aug. 1955	Sept. 1955	Oct. 1955
Staatsrenten	langlopende	4,77	4,38	4,68	4,15	4,15	4,16
Staatsfondsen	7 à 8 jaar	4,83	4,63	5,24	4,51	4,50	4,55
Kasbons steden	5 à 6 jaar	5,07	4,49	5,37	4,91	4,92	4,89
Kasbons parastatale instellingen	ca 9 jaar	—	—	5,41	4,61	4,61	4,61
Private instellingen	10 à 12 j.	6,06	5,43	6,08	4,70	4,74	4,80

a) Reële rendementen — rekening gehouden met agio en disagio tegenover terugbetalingsprijs.
Bron: Kredietbank.

De aandelenmarkt.

Het algemeen indexcijfer liep in October met 1,9 pCt terug. De baisse deed zich voor tijdens de eerste helft van de maand. De hierop volgende herneming zou nochtans de schade niet herstellen. Deze zwakkere stemming van de beurs wordt in verband gebracht met de zenuwachtigheid die de markt reeds geruime tijd kenmerkt. De dreigende sociale conflicten konden dan ook gemakkelijk de markt beroeren. Het verloop van sommige grondstoffenprijzen, en inzonderheid van rubber, had plaatselijk een deprimerend effect op de koersen.

Beurs van Brussel

	30 Sept. 1955	28 Oct. 1955	Vershil in pCt
Banken	301,1	297,5	— 1,2
Portefeuille	301,6	293,9	— 2,6
Trusts	223,2	213,3	— 4,4
Gas en electriciteit	313,8	307,6	— 2,0
Metaalnijverheid	259,7	252,6	— 2,7
Scheikundige producten	203,2	195,8	— 3,7
Steenkolenmijnen	250,0	246,4	— 1,4
Spiegelglas	136,6	137,6	+ 0,7
Glasblazerijen	185,8	178,5	— 3,9
Bouwnijverheid	281,4	304,5	+ 8,2
Textiel	140,9	136,7	— 3,0
Koloniale	709,2	681,3	— 3,9
Voeding	147,1	144,0	— 2,1
Verscheidene	314,5	314,9	+ 0,1
Brouwerijen	71,3	72,3	+ 1,4
Papierenijverheid	520,0	529,8	+ 1,9
Warenhuizen	477,3	468,0	— 2,0
Algemeen	304,9	299,0	— 1,9

Bron: Kredietbank.

Het gemiddelde rendement op de gewone selectie van 75 waarden is over de maand October licht gestegen onder invloed zowel van de algemene koersdaling als van een paar dividendverhogingen.

Beursrendement

	1953	1954	1955
Januari	5,44	4,74	3,18
Februari	5,55	4,89	3,04
Maart	5,50	4,53	3,07
April	5,34	4,08	3,18
Mei	5,24	3,88	3,27
Juni	5,22	3,80	3,29
Juli	5,06	3,61	3,20
Augustus	5,04	3,57	3,17
September	5,31	3,31	3,19
October	4,94	3,43	3,23
November	4,86	3,33	
December	4,84	3,17	

Bron: Kredietbank.
Kortenbergh.

Dr L. DELMOTTE.

STATISTIEKEN

SPECIFICATIE DER EMISSIES IN
MEI, JUNI EN JULI 1955

(Bedragen in duizenden guldens; koersen en rentevoeten in pCt.)

	Bedrag (nominaal)	Koers	Bedrag (reëel)	Rentevoet	Looptijd
Mei:					
Obligaties:					
<i>Overheid:</i>					
Investeringscertificaten	18	100	18	3	13 1/2
Beleggingscertificaten	6	100 1/2	6	3 1/4	44 1/2
<i>Particulieren:</i>					
Vereniging voor Christelijk Hoger en Middelbaar Onderwijs te Zeist	400	100 1/2	402	3 1/4	25 1/2
N.V. Export-Financiering-Maatschappij te 's-Gravenhage	20.000	99	19.800	3	7 1/2
Groninger Financieringsbank N.V. te Groningen	300	100	300	4 1/4	20 1/2
N.V. Veenkoloniale Bank voor Hypotheek en Scheepsverband te Sappemeer	3.000	99 3/4	2.993	3 1/2	25 1/2 *)
<i>Aandelen:</i>					
N.V. Rotterdamsche Verzekering-Sociëteiten (R.V.S.) te Rotterdam	1.500	100	1.500 4)		
Ensink N.V. te Hilversum	61	105	64		
N.V. Koninklijke Nederlandsche Fabriek van Wollen Dekens, v/h J. C. Zaalberg & Zoon te Leiden	500	100	500		
N.V. Nederlandsch-Amerikaansche Autobandenfabriek Vredestein te 's-Gravenhage	1.500	160	2.400		
Hollandsche Bank-Unie N.V. te Amsterdam	5.000	150	7.500 4)		
Hollandsche Bank-Unie N.V. te Amsterdam	3.000	100	3.000 4)		
Juni:					
Obligaties:					
<i>Overheid:</i>					
Investeringscertificaten	9	100	9	3	13 1/2
<i>Particulieren:</i>					
Gereformeerde Kerk van Haarlem	100	100	100	3 1/4	40 1/2
N.V. Algemene Financierings-Maatschappij „Avista” te 's-Gravenhage	600	100	600	4	20 1/2 *)
Naphtachemie, Société Anonyme, te Parijs	15.000	100	15.000	4 1/4	15 1/2
Blijdenstein & Co. N.V. te Enschede	3.000	99	2.970	3 1/4	25
Koninkrijk Noorwegen	35.000	100	35.000	4 1/4	20 1/2
Congregatie der Zusters van Barmhartigheid, St. Jan Baptist Koning te 's-Hertogenbosch ..	1.600	100	1.600	3 1/4	16 1/2 *)
Unie van Zuid-Afrika	50.000	100	50.000	4	20 1/2
De Auto Financier N.V. te Groningen	300	100	300	4	20 1/2
<i>Aandelen:</i>					
Frank Rijdsdijk's Industriële Ondernemingen N.V. te Hendrik-Ido-Ambacht	700	100	700 4)		
De Nederlandsche Fondsen Maatschappij N.V. te 's-Gravenhage	900	107	963		
Blijdenstein & Co. N.V. te Enschede	1.000	120	1.200 4)		
N.V. „Industrie” (voorheen Van Lohuizen en Co.) te Vaassen	1.000	100	1.000		
N.V. Hero Conserven Breda te Breda	1.875	115	2.156		
Technisch Bureau Osewoudt N.V. te 's-Gravenhage	150	100	150		
Koninklijke Nederlandsche Papierfabriek N.V. te Maastricht	4.740	104	4.930		
Pietersen & Co.'s Automobielfabriek N.V. te Rotterdam	400	112	448		
Juli:					
Obligaties:					
<i>Overheid:</i>					
Investeringscertificaten	29	100	29	3	13 1/2
Beleggingscertificaten	6	100 1/2	6	3 1/4	43 1/2
<i>Particulieren:</i>					
N.V. Koninklijke Pharmaceutische Fabrieken v/h Brocades-Stheeman & Pharmacia te Meppel Compagnie Internationale des Wagon-Lits et des Grands Express Européens (Société Anonyme) te Brussel	2.000	99	1.980	3 1/2	25 1/2
W. C. 't Hart & Zn., Instrumenten- en Apparaten-fabriek N.V. te Rotterdam	10.000	98 3/4	9.875	4	18 1/2
Haagsche Voetbalvereniging Alles door Oefening (A.D.O.) te 's-Gravenhage	800	100	800	4	15 1/2 *)
Prins N.V. te Dokkum	100	100	100	4	10 1/2
Anglo American Rhodesian Development Corporation, Ltd. te Salisbury (Southern Rhodesia)	100	100	100	4 1/4	17 1/2 *)
26.544	98 1/4	26.079	4 1/2	15 1/2	
<i>Aandelen:</i>					
N.V. Emaille- en Metaalwarenfabrieken „Gelria” te Amsterdam	150	120	180		
N.V. Slavenburg's Bank te Rotterdam	2.500	115	2.875		
N.V. Union Rijwielfabriek te Nieuwleusen	500	100	500		
Zwaardemaker's Handel en Industrie N.V. te Zaandam	350	125	438		
N.V. Verenigde Industrie- en Handelmaatschappij „Vihamy” te Amsterdam	1.000	100	1.000		
N.V. Ingenieurs-Bureau voor Bouwnijverheid te 's-Gravenhage	330	100	330		
W. C. 't Hart & Zn., Instrumenten- en Apparaten-fabriek N.V. te Rotterdam	350	108	378		
Prins N.V. te Dokkum	200	100	200		

*) Versterkte en/of vervroegde gehele of gedeeltelijke aflossing te allen tijde toegestaan.

*) Versterkte en/of vervroegde gehele of gedeeltelijke aflossing van zekere datum af toegestaan.

*) Waarvan tegen de koers van uitgifte geplaatst nom. f 800.000.

*) Certificaten van aandelen.

*) Waarvan op inschrijvingsvoorwaarden geplaatst f 100.000

*) Waarvan op inschrijvingsvoorwaarden geplaatst f 500.000.

*) Waarvan op inschrijvingsvoorwaarden geplaatst f 250.000.

*) Waarvan op inschrijvingsvoorwaarden geplaatst f 30.000.

*) Versterkte of buitengewone aflossing toegestaan op couponvervaldatum.

EMISSIES IN 1955
(Reële bedragen in duizenden guldens)

Maand	Obligaties	Aandelen	Totaal	Waarvan conversies	Uit omzetting van andere beleggingen en geblokkeerd tegoed	Nieuw geld
Januari	602.588	114.014	716.602	—	13	716.589
Februari	27	18.660	18.687	—	7	18.661
Maart	101.007	4.080	105.087	—	27	105.080
April	1.350	2.820	4.170	—	50	4.200
Mei	23.519	14.964	38.483	—	24	38.459
Juni	105.579	11.547	117.126	—	9	117.117
Juli	38.969	5.901	44.870	—	35	44.835

(Advertentie)

GECOMBINEERDE MAANDSTAAT VAN DE DRIE NEDERLANDSE GROTE BANKEN EN VAN HET NEDERLANDSE BEDRIJF VAN DE NEDERLANDSCHE HANDEL-MAATSCHAPPIJ *)

(in miljoenen gulden)	Nederlandse Banken		Nederl. Banken en Nederl. Handel-Maatschappij	
	31 Aug. 1955	30 Sept. 1955	31 Aug. 1955	30 Sept. 1955
Activa:				
Kas, kassiers en daggeldeningen	341	333	451	420
Nederlands schatkistpapier	1.674	1.646	2.168	2.137
	2.015	1.979	2.620	2.557
Ander overheidspapier	155	142	189	185
Wissels	51	61	62	69
Bankiers in binnen- en buitenland	145	179	187	218
Prolongatiën en voorschotten tegen effecten	113	117	148	154
	464	498	586	626
Debiteuren	1.335	1.355	1.671	1.703
Effecten en syndicaten	158	152	197	192
Deelnemingen (incl. voorschotten)	29	29	35	35
Gebouwen	5	5	7	7
Diverse rekeningen	—	—	—	—
	4.005	4.017	5.115	5.120
Passiva:				
Crediteuren	2.911	2.868	3.688	3.617
Wissels	31	40	31	40
Deposito's op termijn	603	616	821	846
Kassiers en termijn daggeldeningen	2	3	2	8
Diverse rekeningen	169	200	182	218
	3.715	3.727	4.725	4.730
Aandelenkapitaal	169	169	229	229
Reserve	121	121	161	161
	4.005	4.017	5.115	5.120

*) In verband met afrondingen behoeft de som der afzonderlijke posten niet met het eindtotaal overeen te stemmen.

INTERIM-INDEXCIJFERS VAN GROOTHANDELSPRIJZEN IN NEDERLAND *)

	1948 = 100	1954	Mei 1955	Juni 1955	Juli 1955	Aug. 1955	Sept. 1955
Voedingsmiddelen:							
plantaardige	136	128	128	128	128	117	119
dierlijke	113	106	107	106	112	112	121
totaal	124	116	117	116	116	114	120
Grondstoffen voor:							
houtwaren	150	162	162	163	164	164	162
chem. producten	119	120	120	121	121	121	120
textielwaren	143	136	136	135	132	128	128
leer en leerwaren	122	113	111	111	111	111	111
metaalwaren	140	156	156	157	159	160	160
papier *)	115	118	119	120	121	121	121
hulpstoffen	179	183	185	186	187	190	190
totaal	155	159	160	161	161	161	162
Aigewerkte prod.:							
glas, aardewerk, enz.	155	158	158	158	158	158	159
houtwaren	106	116	116	116	116	116	116
chem. producten	122	127	125	124	124	124	124
textielwaren	135	141	141	141	140	140	131
leer- en rubberwaren	133	136	136	136	137	137	137
papierwaren	140	150	150	150	150	150	150
metaalwaren	138	145	145	147	149	150	150
gefabriceerde voed. en genotmiddel.	134	133	133	132	132	131	131
overige producten	148	159	159	155	153	149	149
totaal	134	138	138	137	137	135	135
Algemeen indexcijfer	136	136	136	136	136	136	136

*) Ontleend aan het Statistisch Bulletin van het Centraal Bureau voor de Statistiek.

*) De wegingscoëfficiënten zijn vastgesteld overeenkomstig de verhoudingen in 1948.

BANK INDONESIA (Voornaamste posten in duizenden rupiah's)

Data	Munt, muntmat., goud en saldi aan conv. valuta en vorderingen in goud op de Regering	Vorderingen in vreemd courant betaalbaar	Devisiefonds valutarekening	Disconto's en voorschotten op onderpand betaalbaar in 'eigen' courant	Voorschotten aan de Regering v. d. Rep. Indon.
12 Oct. 1955	953.177	489.238	1.827.370	589.210	5.308.811
19 Oct. 1955	953.177	406.399	1.832.840	609.982	5.133.141
26 Oct. 1955	953.177	466.138	1.841.400	622.680	5.001.510
2 Nov. 1955	953.177	468.679	1.921.007	637.889	4.738.641
9 Nov. 1955	953.207	395.155	1.982.675	587.430	4.665.387
16 Nov. 1955	953.207	424.829	1.978.501	696.539	4.503.910

Data	Bankbiljetten in omloop	Devisiefonds buitenlandse passiva	Rekening courant saldi v/d Reg. v/d Rep. Indon.		Van anderen
			Bijzondere rekening inzake de E.C.A. hulp		
12 Oct. 1955	8.222.865	1.714.060	494.868		2.178.130
19 Oct. 1955	8.224.764	1.706.251	494.868		1.928.747
26 Oct. 1955	8.145.458	1.715.858	494.868		1.949.194
2 Nov. 1955	8.019.672	1.667.297	494.868		1.963.771
9 Nov. 1955	8.048.397	1.636.175	494.868		1.831.016
16 Nov. 1955	8.052.150	1.610.755	494.868		1.814.094

Een zakenman moet vooruitzien . . .

Slecht zittende schoenen mogen hem niet hinderen bij zijn beslissingen. Daarom draagt hij spijkerloze DIPLOMAT-schoenen van Bata. Die zijn gemaakt uit fijn zacht Kalfsleder. Ze zijn sterk en passen heerlijk. Ze doen hem de toekomst met optimisme tegemoet zien.

DE NEDERLANDSCHE BANK (Voornaamste posten in duizenden gulden)

Data	Munt en Muntmateriaal	Vorderingen en geldswaardige papieren, luidende in buitenlandse geldsoorten	Buitenlandse betaal-middelen	Vorderingen in guldens, voortvloeiende uit betalings-accorden	Voorschotten in courant
17 Oct. 1955	3.141.888	1.412.353	102	231.735	28.966
24 Oct. 1955	3.166.143	1.411.599	72	224.102	34.363
31 Oct. 1955	3.201.947	1.384.907	6.310	211.819	34.633
7 Nov. 1955	3.207.161	1.404.923	263	213.528	28.550
14 Nov. 1955	3.219.924	1.399.418	319	223.070	28.547
21 Nov. 1955	3.273.950	1.360.750	152	212.309	29.117
28 Nov. 1955	3.280.864	1.359.995	175	210.191	31.072

Data	Bankbiljetten in omloop	Saldi in rekening courant				
		Totaal	's Rijks Schatkist	's Rijks Schatkist bijzondere rekening	Saldi voortvloeiende uit betalings-accorden	Andere saldi van niet-inge-zeten
17 Oct. 1955	3.725.620	1.635.515	345.399	513.846	85.851	21.454
24 Oct. 1955	3.735.064	1.648.374	434.193	513.846	98.994	20.325
31 Oct. 1955	3.865.944	1.518.361	214.165	513.846	93.215	19.903
7 Nov. 1955	3.786.016	1.607.750	196.388	513.846	96.159	19.749
14 Nov. 1955	3.746.964	1.670.726	245.940	490.412	94.279	19.439
21 Nov. 1955	3.743.687	1.681.155	319.078	490.412	94.279	19.588
28 Nov. 1955	3.851.943	1.585.114	267.975	490.412	98.509	19.376

NATIONALE BANK VAN BELGIË

(Voornaamste posten in miljoenen francs)

Data	Goudforraad	Teged op het buitenland	Vorderingen op het buitenland i. v. m. betalings-accorden	Handelspapier op België en overheidseffecten	Voorschotten overheidsfondsen
20 Oct. 1955	45.994	458	10.757	13.632	209
27 Oct. 1955	45.993	368	10.935	15.694	234
3 Nov. 1955	45.487	408	11.310	15.483	403
9 Nov. 1955	45.487	413	11.510	15.168	362
17 Nov. 1955	46.088	416	11.088	13.366	442
24 Nov. 1955	46.088	304	11.422	12.485	279

Data	Deel- en pasmunt	Bankbiljetten in omloop	Rekening-courant saldi				Verbindtenissen t.o. het buitenland i. v. m. betalings-accorden	
			gewone rek.	rek. Acc. Econ. Sam. w.	Banken in het buitenland	Diverse rekeningen courant	E. B. U. landen	Andere
20 Oct. 1955	748	104.853	7	56	191	1.050	185	1.020
27 Oct. 1955	700	104.573	5	56	178	3.531	188	1.070
3 Nov. 1955	684	106.065	4	56	181	1.842	206	1.060
9 Nov. 1955	697	105.581	6	56	174	2.151	194	1.103
17 Nov. 1955	720	104.576	3	56	174	1.605	227	1.070
24 Nov. 1955	729	104.104	2	56	193	1.077	246	1.046

IN- EN UITVOER VAN NEDERLAND *) (waarde in miljoenen gulden)

Jaar	Invoer		Uitvoer		Dekkingspercentage	
	September	Jan.-Sept. *)	September	Jan.-Sept. *)	September	Jan.-Sept. *)
1938	120	120	103	86	86	72
1952	619	703	711	671	115	95
1953	787	727	785	658	100	91
1954	905	867	773	732	81	84
1955	1.061	995	1.000	818	94	82

*) Bron: C.B.S.
*) Maandgemiddelden.